

-૨-૨૬ ૧૦૫૦

મેસર્સ. સી. ડી. સાહ એન્ડ કો. લ્હા. ફત.

બિદિશાલાખા ખાતે વિવેકિત્તમમા ૧૧

પુસ્તક ગીત્તનુ મર્થની નોટ.

(જેની અંદર અર્થ, વાક્યના રસ, વે; દરેક પાઠના સવાર; પાઠનો સાર; પાઠના મળતો બોધ; કવિતાની સમજુતી આવાથ; પાઠવાર અધરા રાખે તથા બોડાકરી આવામાં આપેલા છે.)

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. સાહ એન્ડ કો. લ્હા. ફત.
પ્રસિદ્ધ કરતા—J. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું કારણ—આ પાઠ—
આ પુસ્તક સને ૧૯૬૭ના ૨૫મા આઠ મુજબ રહે છે.

છાપનાર—નારાયણરાવ હદિમજુરાવ નીકમ.
છાપવાનું ઠેકાણું—'શંકર', પ્રી. પ્રેસ ચૌરા ખીજ-મુરત.

માર્ચ] કિંમત ૭ આના. [સને ૧૯૨૮

22022

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૪૦૫૨

મં. ૧૫. ૨૦૧૨. ૧. ૧૨. ૨૦૧૨

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

‘ગાંધી કાંપ ગ્રાંથિ વમા’

મં. ૧૫. ૨૦૧૨ વર્ષ

પુસ્તક નામ ગુજરાતી સાહિત્ય અર્થે
નોંધ

વિષય ૧૫. ૨૦૧૨. ૧. ૧૨. ૨૦૧૨

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ, એન્ડ કોં કૃત.
 બ્રિટિશ શાળા માટે ત્રિવેદિવાચનમાળા
 પુસ્તક ત્રીજાના અર્થની નોટ.

APR 1928

પાઠ ૧ લો.

૭મા એકવર્ક.

વડીલ=મોટા.

વિદ્વાન=વૃણું લણેલા.

શાંત=ઠરેલ; ધીરજવાળા.

ઠાવકા=ઠાણા.

ઉતર્યા હતા=આવ્યા હતા.

દેખરેખ=તપાસ.

ઉમદા=સરસ; સારી.

સુસાફરી=દેશ દેશ ફરવું તે.

માહિતી=ખબર; જાણ.

સુલાકાત=મેળાપ; સમાગમ.

દેશી રાજ્યો=આપણાજ દે-

શના લોકનાં રાજ્યો.

પાટવીકુંવર=ગાદીના વારસ.

ખનાવ=વાત.

હુસકાં=આચકા ખાતાં ખતાં
 રહવું તે.

પહેરેગીર=ચોકીદાર.

હરખથી=ઉમંગથી.

વિદાય કર્યો=પાછો વાળ્યો.

તાલોમ=કેળવણી.

પગલે પગલે ચાલીશ=
 તેઓ જેમ કરતા હતા તેમ
 કરીશ.

રાજ્યાભિષેક=ગાદીએ બેસા-

ડવાની ક્રિયા

હખદખાથી=ઠાઠથી; લ

૨) ત્રિવેદિ વા. ગુસ્તક ૧લાના અર્થની નોટ ચાર આના.

મિત્રાચારી=દોસ્તી.

કેશીષ=મહેનત; યત્ન.

જાણીતું=પ્રખ્યાત.

દી પી=શોભી.

નસીબદાર=લાગ્યશાળી.

મંદવાડથી=(બિમારીથી; રો-
ગથી.

પથારીવશ=પથારીમાંથી ઉ-

ઠાય નહિ એવી સ્થિતિ.

દર્મિયાન=વખતે.

લેખવી=ગણકારી; પત કરી.

છેવટ સુધી=મરતાં સુધી.

સવાલ—૭મા એડ્વર્ડ ગાદીએ બેઠા ત્યારે એમની ઉંમર કેટલા વર્ષની હતી? ૭ મા એડ્વર્ડની જાણવા જેવી વાતો કહો. ૭મા એડ્વર્ડનું નામ શા તરીકે જાણીતું છે?

બોધ—મરતાં સુધી આપણે આપણી ફરજ બજાવવી.

એડ્વર્ડ, વિક્ટોરિઆ, વિદ્વાન, હોશિયાર, માહિતી, દર્શન, માતૃશ્રી, એલેક્ઝન્ડ્રા, મિત્રાચારી, કેશીશ, દુનિયામાં, ફ્રાન્સ, મંદવાડ. દર્મિયાન.

પાઠ ર જો.

ચતુર છોકરો ને ચોર.

સીમાડો=ગામની છેવટની હદ; ગામનો છેડો.

બિહામણો=બીક લાગે એવો.

હિંમત પકડી=ધીરજ રાખી.

ગાતીફાટ=ધણુંજ; પાર વગરનું.

ગળગળતે સાહે=રડવા જેવા

અવાજે; રોતો હોય તેમ.

કીમતી=ઘણી કિંમતનો.

ઈનામ=ખૂશ થઈ આપવું તે; ભેટ.

કાંતિ=ખુબસુરતી; દેખાવ.

રીત=ઠમ.

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક રજના અર્થની નોટ પાંચ આના. [૩

વિશ્વાસ=ભરોસો; ખાતરી.
ખાનદાન=ઉંચા કુળનો; કુલીન
લોભે લટતાઈ=લોભમાં સ-
પડાઈ.
ઈસારત=નિશાની.

છટકી ગયો=નાસી ગયો;
છાનોમાનો જતો રહ્યો.
ફાંફાં=ખોટી મહેનત.
છેતરી=ઠગી.

સવાલ—ચતુર છોકરો ને ચોરની વાત કહો.

ખોધ—ભેરમાં, બુદ્ધિમાં કે યુક્તિમાં મારી બરોખ-
રીઓ કોઈ નથી. એવો અહંકાર રાખવો નહિ. શેરને માથે
સવાશેર હોયજ.

ખિહામણો, હિંમત, છાતીફાટ, ગળગળતે,
કીમતી, કાંતિ, ઇસારતથી, સટકી, લુગડાં, દુનિયામાં.

પાઠ ઉભો. ફૂકડો.

મળસકું=વહાણું.

શબ્દ=ખોલ.

અગાઉના=અસલના; જુના

વિદ્યાર્થીઓ=ભણનારા.

મીઠા અવાજથી=સાંભળવું

ગમે એવા સાહથી.

આરામ=વિસામો.

ભરાઉ=ભરચક; ભરેલી.

મથાળે=ઉપરે ભાગે.

છિદ્ર=ઘણું; બાકું.

ગરજ સારે છે=કામ કરે
છે; ખોટ પુરી પાડે છે.

નજર=જોવાની શક્તિ.

તીણી=તેજ.

ઈંદ્રિય=શરીરનો કામકાજ
કરનાર ભાગ.

વગોળતું=ખાંધેલું પાછું મોંમાં
લાવી આવતું.

સેવે છે=હું ફાળા રાખે છે;
ગરમી આપે છે.

સંતાડે=છુપાવે.

બચાવ=સંભાળ; રક્ષણ.

૪૧ ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ઉજના અર્થની નોટ છ આના.

સવાલ—કૂકડો કયાં કયાં જોવામાં આવે છે ? કૂકડા ખેડુતને શું ફાયદો કરે છે ? કૂકડો કે કૂકડી શી રીતે જોળખાય ? કૂકડાની પાંખ, પૂંછડી, માથું, ચાંચ, આંખ ને પગ કેવા હોય છે ?

ખોદ—(૧) સવારે વહેલાં ઊઠવું. (૨) પોતાના જાળક પર પ્રેમ રાખવો.

કૂકડો, મળસકું, કૂકડે કુઝિક, સાંભળ્યા, દૂંડો, વિદ્યાર્થીઓ, વસ્તીમાં, જંતુઓને, નુકસાન, પીછાંથી, ઢંકાએલાં, પૂંછડો, છિદ્ર, પક્ષી, ઇંદ્રિય.

પાઠ ૫ મો.

આઝા હાથ રળીઆમણા.

આઝા=ધણા.

રળીઆમણા=શોભિતા.

આઝા હાથ રળીઆમણા=

ધણા માણસો સંપીને

કામ કરે તો સાફ થાય છે.

હથમચાવ્યું=હલાવ્યું.

નસીબને જોગે=પરમેશ્વરની

મરજીથી; દેવયોગે.

જોગે=દીધે.

છુંદાઈ=ચગદાઈ.

વેર=અદાવત; ખાર.

લકડકડખોદ=લાકડા ખોદનાર
પક્ષી.

મદદ=આશરો; સહાય.

દોસ્ત=મિત્ર; ભાઈબંધ.

મસલત કરી=લેગા થઈ
વિચાર કરી.

તદબીર=યુક્તિ; કળા; ગોઠવણ

રચી=ઘડી; ગોઠવી; કરી.

મીઠા=મધુર; કાનને સારા
લાગે એવા.

લહેરમાં=મજામાં; અસરમાં.

ઊંઘટ્ટો થઈ જશે=ઊંઘીજશે.
 દર્મિયાન=અરસામાં; વખતમાં
 શબ્દ=અવાજ.
 ગણુગણાટ=ગુણુગુણુ અવાજ.
 ઊંઘની લહેરે ચઢયો=ઊંઘ-
 વાની મઝામાં પડયો.
 ધસ્યો=ઉતાવળથી દોડયો.
 ઘાટ ઘડયો=મારી નાંખ્યો.

જળરા=જેરાવર.
 ટક્કર ઝીલો શકે=સામા
 થઈ શકે.
 હંફાવે=થકવે.
 હેરાન=દુઃખી.
 વિજયી=જીતતા; જીતમેળવતા
 સંહરે=નાશ કરે; મારી નાંખે.

સમજીતી—નાનાં પણ ઘણાં પ્રાણીઓ સંપથી જીત
 મેળવતા કરે છે, મતલબ કે જીત મેળવે. જીઓ, ઘણાં
 જોડે મળી હાથીનો જીવ લે.

સવાલ—ઝાઝા હાથ રળીઆમણા એ વિષેની વાત કહો.

સાર—સંપ રાખવાથી સઘળાં સુખ મળે છે.

રળીઆમણા, હચમચાવ્યું, છુંદાઈ, લક્કડખોદ,
 દેડકો, દોસ્ત, તદખીર, ઊંઘટ્ટો, દર્મિયાન, ગણુગણાટ,
 ધસ્યો, રૂંટેલો, ટકકર.

પાઠ ૬ હો.

દીવાળીના તહેવારો.

ભાગ ૧ લો.

દીવાળો=દીવાની હાર; આસો
 વહ અમાસ; વરસનો

છેલ્લો દિવસ.

તહેવાર=પર્વ; આનંદનો દિવસ.

હિસાબના ચોપડા પૂજે છે=
 વહીપૂજન કરે છે.

હાડખાનું=આતસબાજી.

સાથીઆ=જુદા જુદા આકારના બારણે પાઠવામાં આવતા ચિત્રો.

નરક ચતુર્દશી=આસો વદ ચૌદસ; કાળી ચૌદસ.

ચતુર્દશી=ચૌદસ.

સંબંધમાં=વિષે.

જાણવા જોગું=જરૂરનું.

બરોબરી=સરસાઈ.

વરદાન=શુભાશિષ; સારો આશીર્વાદ; માંગેલું આપવું તે.

નરકાસુર=પૃથ્વીનો પુત્ર.

કન્યા=કુમારી છોકરી.

હરણ કથું=છાનામાના લઈ ગયો.

ઈંદ્ર=દેવોનો રાજા; સ્વર્ગનો રાજા.

વીનવ્યા=કાલાવાલા કીધા; વિનંતી કરી.

બંદીબાનું=કેદખાનું; જેલ; તુરંગ.

બલિ=પ્રજ્ઞાદાતા પુત્ર વિરોચનનો પુત્ર.

ઉદાર=મોટા મનનો; સખી. રખેને=કઠાય.

ઈંદ્રાસન=ઈંદ્રની ગાદી.

વામનજનું=ઈંદ્રગણા માણસનું.

જાચના=માગણો; માંગવું તે.

માય=સમાય; રહે.

શેલે=ઘટે.

બસ=ધણું; વધારે.

પાતાળ=પૃથ્વીનું તળીઉં.

ચાંપી=દાખી.

રાજ્યાભિષેક=રાજાને ગાદી પર બેસાડવાની ક્રિયા.

ઉદારતા=સખાવત.

કલ્યાણુ=ભલું.

લક્ષ્મી=પૈસો.

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૬ કાના અર્થની નોટ નવ આના. [૭

સવાલ—દીવાળીના તહેવારો કયાંથી કયાં મુધી ગણાય છે ? દીવાળી, કાળીચૌદસ, ધનતેરસ, બેસતું વર્ષ, એ તહેવારો વિષે જે જાણતા હો તે કહો.

કાર્તિક, દાસખાનું, સાથીઆ, ચોકખાં, ચૌદસ, નરક, ચતુર્દશી, પૃથ્વીએ, શ્રીકૃષ્ણ, ઈંદ્રને, બંદીખાનામાંથી, બલિ, ઈંદ્રાસન, વિષ્ણુ, ઠોંગણા, આદ્યાણુને, મૂકયું, રાજ્યાભિષેક, કલ્યાણ, લક્ષ્મી, ગરીબાધ.

પાઠ ૭ મો.

દિવાળીના તહેવારો

ભાગ ૨ જો.

ઓરછવ=આનંદ.

ગાળે છે=ગુમાવે છે; કાઢે છે.

ગંગાજળ=ગંગાનું પાણી.

મેરિયું=સાંકાનો મસાલ જેવો દીવો.

વસ્ત્ર=લુગડાં; કપડાં.

મુખારક=આખાહ; સુખી, કલ્યાણકારી.

ગોવર્ધન=ગિરિરાજ; વૃંદાવન માંહેનો એક પર્વત.

ટચલી=છેલ્લી; છેક નાની.

તોજ્યો હતો=ઉચક્યો હતો.

અન્નકૂટ=અન્નના ઢગલા.

નૈવેદ્ય=પ્રસાદ; દેવને ધરવાનો ખોરાક.

ભાઈબીજ=કારતક સુદ બીજ; ભાઈલા બીજ.

યમ=જમ; ધર્મરાજ; પાપ પુણ્યના ઈનસાફ કરનાર દેવ.

યમુના=જમના; યમની બેન.

(એ હિમાલય પર્વતમાંથી નીકળી ગંગાને મળે છે.)

ગણુકારતો=પત કરતા; માનતો.

આજીજી=કાલાવાલા.

પરોણાગત=પરોણા ચાકરી; સતકાર.

૮] ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૭ માના અર્થની નોટ હસ આના.

સવાલ-ભાઈબીજ વિષે જે જાણતા હો તે કહો.

સંબંધમાં, ઓચ્છવમાં, લક્ષ્મી, મેરિયું, વર્ષ, વસ્ત્ર, શ્રીકૃષ્ણે, ગોવર્ધન, ટચલી, અન્નકૂટ, નૈવેદ્ય, બલિપૂજા, પરોણાગત, કબલ.

પાઠ ૯ મો.

મધમાખ ભાગ ૧ લો.

મધમાખ=મધ બનાવનારી માખી.

જંતુ=જીવડું.

ઉપયોગી=ખપતું; જરૂરનું.

મધ=કૂલોનો મીઠો રસ.

ડંખ=કાંટો.

ચિઠવવામાં=ખીજવવામાં.

ટોળાખંધ=જથાખંધ; ઘણી.

કાયર=હેરાન; દુઃખી.

મધપુડો=મધમાખીને રહેવાનું તથા મધ એકઠું કરવાનું ઘર.

માદા=સ્ત્રી જાત; સ્ત્રી.

કામગરી=કામકરનારી મહેનત.

નર=પુરુષ જાત; મરદ.

કદ્દ=દેખાવ; આકાર.

ભટકી=રખડી; ભમી.

સુમારે=આશરે; લગલગ.

ઉદ્યાગ=ધંધો.

સવાલ—કેટલાંક પશુ, પંખી ને જંતુના નામ દો. પશુ કોને કહેવું? પંખી કોને કહેવું? જંતુ કોને કહેવાં? પશુ પંખી ને જંતુમાં શો ફેર છે? મધમાખીના શરીરનું વર્ણન કરો. મધમાખી કેટલી જાતની હોય છે? એ ત્રણ જાત ઓળખવાની નિશાની શું? ત્રણે જાતની મધમાખનું કામ કહો.

ખિલાડી, પશુ, કૂકડો, જોડાએલા, જંતુ, ડંખતી, ચિઠવવામાં, ટોળાખંધ, સુમારે, માદા, સહુથી, ભટકી, ઈંડા. ઉદ્યાગ, આગસુ,

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૧ લાના અર્થની નોંઠે ચાર આના. [૬]

પાઠ ૧૦ મો. મધમાખ
ભાગ ૨ જો.

અનેક=ઘણા.

છિદ્રો=કાણાં.

પાસાવાળાં=માણુવાળાં.

દેખાવનાં=આકારનાં.

મીણુખત્તી=મીણુની બના-
વેલી વાટ.

ચકચકિત=ચળકાટ મારતો.

અછત=તંગી; તાણુ.

સંઘરેલું=એકઠું કરેલું.

સજ્જ=શિક્ષા.

સવાલ—એક મધપુડામાં ઘણાં છિદ્રો છે એ ઉપરથી તમે શું કહી શકો છો ? મધ એ શું છે ? મધ ને મીણુનો ઉપયોગ કહો.

સાર—(૧) કામ કરનારી મધમાખની પેઠે આપણે ઉદોગી થવું. (૨) આળસુને સજ્જ થાય છે.

છિદ્રોનો, રૂંદમાંથી, ચૂસેલો, કોથળીમાં, સ્વાદ, મીણુખત્તી, કળાટ, ખુરસી, ચકચકિત, સંઘરેલું, આળસુ.

પાઠ ૧૧ મો. ધ્રુવજી.

ભાગ ૧ લો.

ધ્રુવજી=ઉત્તાનપાદ રાજના
પુત્ર. (એની માતૃ નામ
સુનીતિ.)

સુરુચી=ઉત્તાનપાદની ઓ.
(સુરુચીનો અર્થ પોતાની

મરજી પ્રમાણે ચાલનાર)
સુનીતિ=ઉત્તાનપાદની ઓ;
(સુનીતિનો અર્થ સારી
નીતિથી ચાલનાર.)

અળખામણી=માનીતી નહિ
તે; અણમાનીતી; અણ-
ગમતી.

૧૦] ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૨ જાના અર્થની નોટ પાંચ આના.

મહેલુ' = ટોલુ'; ખરાબ વચન.
અભાગણી = કમનસીબ; અકર્મી
હક = દાવો; માલકી.
તપ = દેહકષ્ટ
પેટે = શરીર
અવતાર = જન્મ.
છાંડાંથી = અહીંથી.
માંડ = થડ કર; કરવા માંડ.
હરિ = પ્રભુ.
કાયા = શરીર; દેહ.
છાંડ = છોડ; મૂક.
કાયા છાંડ = શરીર છોડી દે;
મરી જા.

વીર = ભાઈ.
ખોડુ' લગાડીશ = ઓછું
આણીશ.
ટળવળી = તરફડી.
તુજ = તારા.
વિના = વગર.
વધુટી = જુદા પડેલી.
મૃગટ્ટી = હરણી.
આશીર્વાદ = દુવા.
સાવકી = ઓરમાન; અપર.
અદેખાઈ = ઈર્ષા; વેર.
ખમાતું = સહન થતું.

સમજુતી:—જા, અહીંથી વનમાં જઈને તપ કરવા માંડ,
અને પરમેશ્વરનું ભજન કરી મરી જા, અને પછી ફરીથી
મારે પેટે અવતાર લે, તો ભાઈ હું તને રાજ અપાવીશ.

જેમ ટોળામાંથી જુદા પડેલી હરણી, એકલી રહી
શક્તી નથી, તેમ તારા વગર હું એકલી કેમ રહી શકીશ ?
મતલબકે તારા છુટા પડવાથી હું મરી જઈશ. જેમ પાણી
વગર માછલી ટળવળી મરે છે, તેમ મારો જીવ પણ તારા
વગર ટળવળી જશે. મતલબકે હું દુઃખી થઈને મરીશ.

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૩ જાના અર્થની નોટ 'છ' આના. [૧૧]

ઉત્તાનપાદ, સુરુચિ, સુનીતિ, ઉત્તમ, અળખામણી,
ધ્રુવ, પુણ્ય, દિલગીર, મૃગલી, આશીર્વાદ, દુઃખી
પાઠ ૧૨ મો.

ધ્રુવજી ભાગ ૨ જો.

નારદ=પ્રદાના પુત્ર; અજસુત.
કાયા=શરીર.

કૌમળ=નાનુક; દુઃખ સહન
ન કરી શકે એવી.

સહેવાશે=વેઠાશે; ખમાશે.

ખિહામણાં=વિકરાળ; ખીક
લાગે એવાં.

સાધી=કરી.

હઠનાર=ડગનાર; ખસનાર.

વિળજી=પાલન કરનાર દેવ.

દર્શન=દેખાવ.

ભકિત=ભજન.

વેગળો=દૂર; આઘે.

અલોપ થયા=દેખાતા બંધ

થયા; નજર બહાર ગયા;

આદ્યા ગયા.

ખેદ=દિલગીરી; અકસોસ;

ઉપકાર=પાડ; આભાર.

કથા=વાત.

સવાલ—ધ્રુવજી વનમાં તપ કરવા જતા હતા ત્યારે
રસ્તામાં કોણ મળ્યું ? નારદજીએ ધ્રુવજીને શું કહ્યું ? પ્રભુને
મેળવવા માટે ધ્રુવજીએ શું કર્યું ? ભગવાને ખુશ થઈ
ધ્રુવજીને શું કહ્યું ? ધ્રુવજી પૃથ્વી છોડી ક્યાં જઈ રહ્યા ?

સાર—પ્રભુમાં મન રાખી તેને બજીએ તો તે આપણને
દર્શન આપે.

નારદઋષિ, કહ્યું, સહેવાશે, ખિહામણાં, ખિવ-
ડાવશે, વિળજી, બંધ, દર્શન, ભકિત, પૃથ્વી.

૧૨] ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૪ થાના અર્થની નોંઠ સાત આના-

પાઠ ૧૪ મો. હવા.
જિ'દગીને=જીવવાને
ખિલકુલ=જરાપણ; લગારે.
ચહેન=મુખ.
પવન=હવાનું હાલવું તે;

ફરતી હવા.
મુસવાટો=સૂસૂ કરતો અવાજ
હચમચાવી=હલાવી.
જડમૂળથી=મુળીઆં સાથે.
ગુંગળાઈ=અકળાઈ; ગલરાઈ.

સવાલ—જીવવાને માટે આપણને શાની શાની જરૂર છે ? હવા અને પવનમાં ફેર શું ? પાણીમાં ડૂબવાથી મરી જવાય છે તેનું કારણ શું ? પવનથી થતા ફાયદા તથા નુકસાન ગણાવો. જ. ટેકસ્ટબુક ખીજીનો ૪૨ મો પાઠ વાંચો.

સારે—હવા વગર પ્રાણી કે વનસ્પતિ જીવી શકે નહિ.

ખોધ—જીવવાને માટે ઘણી જરૂરની જે હવા તે પરમેશ્વરે બધે ઠેકાણે ભરી મૂકી છે માટે આપણે પરમેશ્વરનો પાઠ માનવો.

જિવાય, જિ'દગીને, ખિલકુલ, હીંચકો, મુસવાટો, જડમૂળથી, જિવાતું, ડૂબે.

પાઠ ૧૫ મો.
મોર ને ઢેલ.
ઢેલ=મોરની માદા.
પાદરે=ગામને છેડે; ગામના
આંખા બહાર.
કળા કરતો=પીંછાં ઉઘાં ને

પહોળાં કરી નાચતો.
ચાંદા=ચાંદલા.
ભલકાભેર=ઠાઠવાળી; રોપ-
બંધ.
મગફર=અભિમાની.
આંખી પડતી=શરમાતી.

કુદરતે=ઈશ્વરે.

જોડું=નરમાદા.

ઘટયું=ખનાવ્યું.

કુટકા=રૂપાળા; શોભિતા.

પત્ની=સ્ત્રી; ધણીઆણી.

શોભે=ઘટે.

ગર્વ=અભિમાન; મારા જેવું

કોઈ નથી એવો વિચાર.

ઉત્તમ=સૌથી સરસ.

ગર્વિષ્ઠ=અહંકારી; અભિમાનનો

ભરેલો.

સ્નેહાળ=હેતાળ; વહાલ રા-

ખનાર.

મલકાતો=ખૂશ થતો.

કુલાતો=મગરૂર થતો.

મોટાઈ=વડાઈ.

પંચરંગી=જુદા જુદા રંગ-
વાળો.

આડી=હઠીલી; કહ્યું ન માને
એવી.

ખોડાં=પીંછાં વગરનાં.

ખદલાઈ=ફેરવાઈ.

ઉદાસ=હિલગીર; નાઉમેદ.

મરકરી=મજાક.

ખિજવવા=ચિડવવા.

ખનાવ્યો=મજાક કરી.

મૂળથીજ=પહેલાંથીજ.

માયાળુ=હેતાળ; માયા રાખ-
નાર.

કુર્મૂખી=ખેડોળ.

દરકાર=પરવા; કદર.

રીતભાત=ચાલચલગત.

સવાલ—મેર ને ઢલની વાત કહો.

ખોધ—દુનિયા રૂપ કરતાં ગુણની વધારે કદર કરે છે.

પીંછાંમાં, દેખાડવાપણા, ઘડયું, કુટકા, પત્ની,
ઈશ્વરે, ગર્વ, ઉત્તમ, ગર્વિષ્ઠ, સ્નેહાળ, શિયાળો,
પાંદડાં, ઉદાસ, મરકરી, ખિજવવા, કુર્મૂખી, દુનિયા.

પાઠ ૧૭ મો.

ચતુર શિયાળ ભાગ ૧લો.

ચતુર=ચાલાક.

નાઉમેદ=નિરાશ; દીલગીર.

ચોગ્ય તક=ક્ષવતો વખત.

ઉમદા=સરસ; ચઢતું.

રક્ષણ કરે છે=ચોકી કરે

છે; તપાસ રાખે છે.

ભક્ષણ કરો=ખાઓ.

ખાનદાન=કુલીન; ઉંચા કુળ-
માં જન્મેલો.

છાજે=શોભે; ઘટે.

ચોગ્ય છે=ખરાબર છે.

મોટાઈમાં=વડાઈમાં

કુલાશમાં=ખડાશમાં.

દુષ્ટ=પાપી

તદ્ભીર=યુક્તિ; કળા.

કાળ=યમરાજ.

ક્રુણના મોંમાં=મોતના સ-
પાટામાં; મરવા માટે.

મુડદું=મરી ગયેલું પ્રાણી;
લાસ; શબ.

છાનીમાની=કોઈ ન જાણે
તેમ; ગુપચુપ.

ગેરહાજરીમાં=હાજર નહોતો
ત્યારે.

ચૂંથી નાંખ્યો=પીંખી નાંખ્યો.

વેર=દુશ્મનાઈ; અદાવત.

શિયાળ, શોધતું, રક્ષણ, અહિંથી, કુલાશમાં,
દુષ્ટ, શૂરો, મુડદું, ચૂંથી નાંખ્યો.

પાઠ ૧૮ મો.

ચતુર શિયાળ ભાગ ૨જો.

દીપડો=વાઘની જાતનું પ્રાણી.

ધાર્યું=વિચાર્યું.

ખેલ=યુક્તિ; તદ્ભીર;

દાદ=ખેવડા દાંત; જડખું.

રક્ષક=રક્ષણ કરનાર; રખેવાળ

ભક્ષણ કર=ખા.

ચેતવીશ=જાણ કરીશ; ખબર
આપીશ.

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૭ માના અર્થની નોટ દસ આના. [૧૫

નિરાંતે=સુખેથી; નચિંતે.

ગભરાટથી=ગભરામણ થવાથી

સમોવડીઉં=સરખું; ખરો-
ખરીઉં.

માર્ગ=ઉપાય; ધંધાજ; રસ્તો.

ઉત્તમ=સૌથી સારો.

ખળિયો=ખળવાન; જોરાવર.

ભમાવ્યો=ખોટું સમજાવ્યું

લાલચથી=ઢોલથી.

ઠગ્યો=છેતર્યો.

હુમલો=હલ્લો; એકદમ તરાપ

મારવી તે.

સવાલ—ચતુર શિયાળની ચતુરાઈની વાત કહો.

બોધ—વખત વિચારી ચુકિતથી કામ કરવું.

ચિરાવી, મજબૂત, રક્ષક, નીચ્યો, ભક્ષણ,
ચેતવીશ, નિરાંતે, જુદું, ગભરાટ સમોવડીઉં, માર્ગ,
શોધ્યો, ઉત્તમ, ખળિયો.

પાઠ ૧૯ મો.

કસરત : રામમૂર્તિ

કુદરતમાં=ઇશ્વરે બનાવેલાં
કામમાં.

સંજ્યાં=પેદા કીધાં.

કાટ=કીટ; મેલ.

ખાંધેલાં=ખંધિઆર, વપરા-

શમાં ન આવતાં.

કટ્ટો=ધણોજ ખારીલો.

મચ્યા=મંડ્યા; ગુંથાએલા.

ઉઘોગ=મહેનત.

બેચહેની=અસુખ.

રોગના ભોગ થઇએ=રોગથી

નાશ પામીએ.

અવયવો=ભાગો.

ખાસ=ખસુસ; ઘણી.

ગાઠો=નીકટનો.

સંબંધ=જોડાણ.

નવાઈ=અચંખો.

મહારીઓ=નટ લોકો.

મહેનતે.

કસીએ=વાપરીએ; ઘસીએ.

આચકો=ધક્કો; હડમેલો.

મહેજ=મહેલાઈથી; થોડી

મદલ=પહેલવાન; કુસ્તીખાન.

સવાલ—આજસુ શા માટે ન રહેવું ? શરીર આજસુ રહી શકે છે, પણ કોણ આજસુ રહી શકતું નથી ? ઉદ્યોગ વગર કંઈ થતું નથી તે હાખલા આપી સમજાવો. કસરત ન કરવાથી શું નુકસાન થાય છે અને કરવાથી શા શા લાભ થાય છે ? કયા ધંધાવાળાને કસરતની ખાસ જરૂર છે ? મન કયારે ખરાખર કામ કરી શકે છે ? આપણાં શરીર ને મન ઈશ્વરે કેવાં બનાવ્યાં છે ? પ્રોફેસર રામમૂર્તિ અદ્ભુત ખેલો કરી શકે છે તેનું કારણ શું ? શરીરની જોડે ખીજા કોને કેળવવું જોઈએ ?

સાર—દરેક માણસે દરરોજ નિયમિત કસરત કરવી.

રામમૂર્તિ, ઈશ્વરે, સન્યાસી, કટ્ટો, કેળવણી, ગુંથાઓલાં, સૂતર, ઉદ્યોગ, દુખ્યા, ગાદો, શક્તિ, પત્થર.

પાઠ ૨૦મો. ઊંટ.

રણુમાં=રેતીના મેદાનમાં.

ઉપયોગી=જરૂરનું; ખપનું

નીલે છે=ટકે છે; ચાલે છે.

પીઠ=ત્રાંસો.

ખૂંધ=વાંસાનો ખહાર નીકળી

આવેલો ભાગ.

ઢેકો=ઉંચો ભાગ.

ચરખી=ચામડીની અંદર ઠરે-

લો ચીકણો પદાર્થ.

પોષણુ=ખોરાક; ટકાવ.

ગરજ=કામ; જરૂર.

ઢીંચણુ=ધુંટણુ.

ધંભ=હુંખ; તુકસાન.

પ્રિય=વહાણું.

ખુલ્લું=ઉઘાડું; ફેખીતું.

માફક=પેઠે.

સવાલ—ઊંટના અઠારે વાંકાં એમ કેમ કહેવાય છે ?
ઊંટ ખોરાક તથા પાણી વગર ઘણા દિવસ શાકારણથી રહી
શકે છે ? આપણે ખોરાક ઓછો ખાઈએ તો પાતળા શા
કારણથી થઈએ છીએ ? ઊંટને રેતીમાં ચાલવું કેમ કાવે છે
ને ઘોડાને કેમ કાવતું નથી ? ઊંટમાં કયા કયા પ્રાણીનાં
ગુણ સમાયેલા છે ?

સાર—ઊંટ એ રણતું વાહન છે.

ખોધ—આપણે ખોરાક અને પાણી વગર કેટલોક
વખત ચલાવી લેવાની ટેવ પાડવી.

ઊંટ, વસ્તુ, વાંકુંચુંકું, રૂંટ, અરાઢે, ખૂંધ, ઢેકા,
તરચું, ઢીંચણુ, પ્રિય, ખુલ્લું, દૂધ.

પાઠ ૨૨ મો.

આડ અને તેના ભાગ.

ભાગ ૧ લો

ભાગ=અવયવો.

છોડ=નાનાં આડ.

વેલા=જમીન, આડ કે માંડ-

વાપર પથરાતા છોડ.

ડાળ=ડાળી.

થડ=આડનો વચલો ગોળ ભાગ.

ટટાર=સીધું

મૂળ=મૂળીઉં.

૧૮] ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૨ જાના અર્થની નોટ પાંચ આના.

સવાલ—જાડના કેટલા પ્રકાર છે ને તે કયા કયા ? છોડ ને જાડમાં ફેર શું ? જાડના કેટલા ભાગ છે ને તે કયા કયા ?

વિંટલાએલાં, રૂંટેલી, પાંદડાં, થાંભલા, ટટાર, કાઢ્યું, મૂળ.

પાઠ ૨૩ મો.

જાડ અને તેના ભાગ

ભાગ ૨ જો.

યાદ=કેશમ; સરત.

ફેર=તફાવત; ફરક.

લીલાંછમ=ખૂણ લીલાં.

લાગણી=સમજ.

લાજ=શરમ.

સંકોચાઈ=ખિણાઈ

લજમણી=એક જાતનો છોડ

એનાં પાંદડાંને અડકવાથી

પાંદડાં સંકોચાઈ જાય છે.

અવયવ=શરીરના ભાગ; ભાગ.

સવાલ—જાડ આપણને કઈ બાબતમાં મળતાં આવે છે ? જાડ આપણાથી કઈ બાબતમાં જુદાં પડે છે ?

ટીપ:—જાડનાં મૂળ એ મો. થડ એ પગ. પાંદડાં એ નાક અને મોં. છાલ એ ચામડી. રસ અથવા દૂધ એ લોહી. લાકડું એ હાડકાં.

લીલાંછમ, ડાખળીઓ, ટાંકણી, અડકું.

પાઠ ૨૪ મો. સાખુ

સુગંધિદાર=ખુશબોદાર;

સુગંધિવાળા; સુગંધિત.

સોડા=એક જાતનો ખાર.

મેળવણી=મેળ.

ચરબી=ચામડીની અંદર

ઠરેલો ચીકણો પદાર્થ.

સાદી=સહેલી.

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૩ જાના અર્થની નોંદ છ આના. [૧૬

કોપરેલ=કોપરાનું તેલ.

પ્રમાણુ=માપ.

પાએક કલાક થાય એમ

રેડવું=રેડતાં પા કલાક

લગાડવો.

ચોસલાં=ચોરસ કકડા.

રંગિત=રંગવાળો.

સુગંધિત=સુગંધીવાળો.

કાર્બોલિક ઍસિડ=કાર્બન

અને ઓકસિજનના મળ-

વાથી થએલો પદાર્થ.

તેજાળ=ગરમ રસ.

ખસ=ઝીણી ફાદલી.

દરાજ=ગજકરણ; ચામડીનો

એક જાતનો રોગ.

દિવેલ=દિવેલીનું તેલ; એરંડીલ

સવાલ—સાળુ કેટલી જાતના થાય છે ને તે કયા કયા ? ધોવાના ને ચોળવાના સાળુમાં શું ફેર હોય છે ? સાળુ બનાવવાની સહેલી રીત કહો. ચામડીના રોગ થયા હોય ત્યારે કયો સાળુ વાપરવો ? સાળુ બનાવવામાં કોપરેલને બદલે શું શું વાપરી શકાય ? કયા ઝાડનાં ફળ મેલ સાફ કરવાના કામમાં વાપરી શકાય છે ? જ. અરીઠાના.

સુગંધિદાર, કપડવંજ, પ્રાંતિજ, અમદાવાદમાં, કૌસ્ટિક, રૂપીઆભાર, ઠંડું, રંગિત, સુગંધિત, કાર્બોલિક, ઍસિડ, દિવેલ.

પાઠ ૨૫ મો.

ધીરજનાં ફળ મીઠાં છે.

ધીરજ=સખુરી.

ફળ=ફાયદો.

મીઠાં=સારાં.

દુકાળ=અનાજ પાણી ન મળે.

એવો વખત.

ગરીબગરબાં=પૈસા વગરનાં; નિર્ધન.

સમયે=વખતે.

તવંગર=તાલેવાન; પૈસાદાર;
શ્રીમંત.

પરોપકારી=પરગણુ; પાર-
કાનું ભણું કરનાર.

ઉદાર=મોટા મનના; દાતાર;
સખી; આપનાર.

અચકાતા=ડરતા.

ધન્ય=શાખાશ.

દાતાર=પરોપકાર કરનાર;
આપનાર.

સખી દાતાર=ઉદાર પરોપ-
કાર કરનાર.

સદાનત=દરરોજ ગરીબગર-
બાંને ધર્માદા સીધું આ-

વાનો નિયમ.

ઠઠ=ગીરદી; ભીડ; જમાવ.

પડાપડી=ઉપરાઉપરી માંગણી
કાને ગઈ=સાંભળવામાં આવી.
જાણવામાં આવી.

નોટ=રૂપીઆને બદલે વપ-
રાતો ચલણી કાગળ.

સાચાઈ=સચ્ચાઈ; પ્રમાણિ-
કપણું.

ધીરજનાં ફળ મીઠાં છે=
સખુરી રાખવાથી આખરે
સારો લાભ મળે છે.

ધીરાં=ધીરજવાળાં.

સદગુણુ=સારા ગુણુ.

બદલો=અવેજ; સાટું.

સવાલ—દુકાળ ક્યારે પડે ? જ. (૧) વરસાદ જોઈએ
તેટલો ન આવે ત્યારે. (૨) અતિશય વરસાદ પડે ત્યારે.
(૩) ખેતરોમાંનો પાક તીડ વગેરે જીવડાં ખાઈ જાય ત્યારે.
પૈસાનો ઉત્તમ ઉપયોગ કયો ? ધીરજનાં ફળ મીઠાં છે, એ
દાખલો આપી સમજવો.

બોધ—(૧) ધીરજનાં ફળ મીઠાં છે (૨) ધીરાં ને

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૫ માના અર્થની નોટ આઠ આના. [૨૧

સાચાં માણસને બહલો મળ્યા વિના રહેતો નથી.

મોઘું, પુરુષ, સહામત, ભિખારીની, ઠઠ, ધકકેટ,
પરમેશ્વર, સદ્ગુણનો.

પાઠ ૨૭ મો.

ઘેટું અને બકડું.

પોષક=પોષણ કરનાર.

પોષણ=ગુજરાન.

રક્ષણ=મચાવ.

ઊન=ઘેટાના વાળ.

ધાબળી=કામળી.

મળતાં=સરખાં; બરાબર

ભાગ્યેજ=જવલ્લેજ; ઠહાચિતજ

વાગોળવું=ખાધેલું પાછું

મોંમાં લાવી આવવું.

રાંકડું=ગરીબ,

ઉઘટ્ટી=ઉઘાખરી.

તીવ્ર=ચંચળ.

સરહાર=ઉપરી; આગેવાન.

વર્તે=ચાલે.

ગાડરીઓ પ્રવાહ=ઘેટાની

પેઠે વગર વિચારે ચાલવું તે.

ગાડર=ઘેટું.

પ્રવાહ=ચાલવું તે.

કહ=આપ.

લડકણો=લડનારો.

બીકણુ=બીએ એવો.

ઊભા ચઢાવવાળી=સીધા

ઢાળાવવાળી.

ઠરે છે=થોભે છે; ટકે છે;
રહે છે.

ખડક=પથરનો ટેકરો.

સહેલથી=સહેલાઈથી.

કહકો=છલંગ; ફાળ.

ઊંટ મેલે આકડો ને બકરી

મેલે કાંકરો=જીંટ આ-

કડા સિવાય તમામ વન-

સ્પતિ ખાય, ને બકરી

બધીજ વનસ્પતિ ખાય.

૨૨] ત્રિવેદિ વા. હુસ્તક ૬ ક્રાના અર્થની નોટ નવ આના.

સવાલ—ઘેટું આપણું શાથી રક્ષણ કરે છે ? ગાય ને ઘેટાનો મુકાબલો કરો. ઘેટું પોતાનો બચાવ શાથી કરે છે ? ઘેટાની કઈ કઈ ઇંદ્રિય તીવ્ર હોય છે ? ગાડરીઓ પ્રવાહ એટલે શું ? બકરૂં ને ઘેટું કઈ કઈ વાતમાં મળતાં છે ને કઈ કઈ વાતમાં જુદા પડે છે ? “ જિંટ મેલે આકડો ને બકરી મેલે કાંકરો ” એનો અર્થ સમજાવો.

જ્ઞોધ:—ગાય, ભેંસ, ઘોડા, જિંટ, ગધેડાં, બકરાં, અને ઘેટાં એવાં ઉપયોગી પ્રાણી પાસે ગળ ઉપરાંત કામ કરાવવું નહિ અને દુઃખ દેવું નહિ.

પ્રાણીઓ, દૂધ, દહિં, પદાર્થો, રક્ષણ, વસ્ત્ર, ધાબળી, રૂંટ, પૂંછડી, ટૂંકી, શીંગડાં, જિંઘટો, તીવ્ર, વર્તે, લડકણો, કુદકો, જિંટ.

પાઠ ૨૮ મો. આપણા
મુસલમાનો ભાઈઓ
પાંચમો ભાગ=પાંચ ભાગ-
માનો એક ભાગ.

ચઢાઈ=સ્ત્રી.

ભલું=કલ્યાણ.

મેમ=કેત; ખ્યાર; વહાલ.

ભગ્ય=મોટું ને શોભિતું.

રોજ=કબરપર બાંધેલાં મકાનો.

કોતરણી=નકશી;કોતરકામ.

જુમા મરિજદ=મોટી મસીદ.

જુમા=શુક.

મરિજદ=મુસલમાનનું નમાજ

પઠવાનું ઠેકાણું.

ખુશીદાર=ચતુરાર્થવાળી.

સ્થાપનાર=શરૂ કરનાર.

હુઝરત=નામદાર. [લાવનાર.

બેગંબર=ઈશ્વરનો સંદેશો

ધિક્કારે છે=તિરકારે છે;

હલકા ગણે છે.

ખંદગી=પ્રાર્થના.

સખાવત=દાન; ખેરાત.

રમઝાન = મુસલમાનનો

નવમો મહીનો.

ઉપવાસ=ભુખ્યા રહેવું તે.

હજજ=જાત્રા,

ધર્મચુસ્ત=ધર્મિષ્ઠ; ધર્મ

પ્રમાણે ચાલનાર.

નમાજ પઢે છે=ખંદગી કરે છે.

ત્રીજા પહોર પછી=ખપોરના

ત્રણ વાગ્યા પછી.

પહોર=ત્રણ કલાક.

મક્કા=મહમંદ પેગંબર સા-

હેબની જન્મભૂમિ એ

અરબસ્તાનમાં છે.

મક્કાની દિશા તરફ=

પશ્ચિમ તરફ.

શરીફ=પવિત્ર; પાક.

જાત્રાળુ=જાત્રા કરનાર.

પ્રહક્ષિણા=ફેરા; ચોગરહમ ફરી વળવું તે.

આદમ=મૂળ પુરૂષ.

સ્વર્ગ=વૈકુંઠ; દેવલોક.

ઝમઝમ=હઝરત ઇસ્માઈલે

એડી ઘસવાથી નીકળેલો ઝરો.

હાજી=હજજ કરનાર.

કુરાન=મુસલમાનનું ધર્મપુસ્તક

બ્યાજ=રૂપીઆનું લાડું.

મના કરી છે=ના કહી છે.

મના=ના; મનાઈ.

મુસલમાન=અલ્લાહની ઇ-

ચ્છાનો તાબે થનાર.

આરામ=વિશ્રાંતિ.

સંધ્યાકાળ = દીવાળત્તીનો

વખત.

તારીખ=તિથિ; દિવસ.

જુમેરાત=શુક્રવારની રાત;

આપણી શુક્રવારની રાત.

પછાત=પછાત પડતો.

પંથ=ધર્મના માર્ગ.	મની સત્તા ચલાવનાર
ખલીફા=મહંમદ પેગંબર	અધિકારી;
સાહેબના વંશના ને એ-	અનુક્રમે=એક પછી એક.

સવાલ—મુસલમાનો કેટલા વર્ષ પર આવેલા ? હાલ હિંદુસ્તાન કોનો કોનો દેશ છે ? હિંદુ, મુસલમાન, પારસી અને ખ્રિસ્તીનો હિંદુસ્તાન છે એમ સાચી કહેવાય છે ? મુસલમાન રાજાઓએ શું શું યાદગીરી કરી ? મુસલમાની ધર્મ સ્થાપનાર કોણ અને તેમનો જન્મ ક્યાં થયો હતો ? પેગંબર સાહેબે શું બોધ કર્યો ? મુસલમાનો કોને ધિક્કારે છે ? મુસલમાનની મુખ્ય પાંચ ફરજ કઈ કઈ છે ? ધર્મયુક્ત મુસલમાનો દહાડામાં કેટલીવાર નમાજ પઢે છે ને તે કયે કયે વખતે ? ખંઢગી કરતાં પહેલાં શું કરે છે ? ખંઢગી કરતી વખતે મોં પશ્ચિમ દિશામાં રાખવાનું કારણ શું ? મુસલમાનનું મોટામાં મોટું જાત્રાનું ઠેકાણું કયું ? હાજી લોક ક્યાંથી પાણી ભરી લાવે છે ? મુસલમાનના ધર્મપુસ્તકનું નામ શું ? કુરાનમાં કઈ કઈ વાતની મના કરેલી છે ? મુસલમાન શબ્દનો અર્થ કહો. મુસલમાનમાં તારીખ કમારથી બહલાય છે ? મુસલમાનમાં કેટલા પંથ છે અને તે કયા કયા ? હિંદુસ્તાનમાં કયા પંથના મુસલમાનની વસ્તી વધારે છે ? શીઆ અને સુન્ની પંથમાં ફેર શું ? જ. શીઆ હઝરતઅલીને પહેલા ખલીફા માને છે ને સુન્ની હઝરતઅલીને ચોથા

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૧ લાના અર્થની નોટ ચાર આના. [૨૫

ખલીફા માને છે. મુસલમાનો શુક્રવારની રાતને શુક્રવારની રાત શા કારણથી ગણે છે ?

સાર—મુસલમાનપર લાઈના જેવો પ્રેમ રાખવો.

વસ્તી, હિંદુસ્તાન, મજબૂત, મસ્જિદો, પત્થર, સ્થાપનાર, મુહંમદ પેગંબર, મક્કામાં, જન્મ્યા, અદલાહ, મૂર્તિ, ધિક્કારે, ધર્મચુસ્ત, સૂર્ય, આથમ્યા, પ્રદક્ષિણા, ઉત્પન્ન, સ્વર્ગમાંથી, પવિત્ર, ધર્મપુસ્તક, સંધ્યાકાળ, શુક્રવાર, સુન્નીઓ, અનુક્રમે.

પાઠ ૨૯ મો. આડનાં મૂળ

ભાગ ૧ લો.

નિકોરી=નીક; પાણી વહી

જવા માટે કરેલો રસ્તો

છિદ્ર=કાણાં; બાકાં.

મારફત=ચાટે; રસ્તે.

સબજડ=મજબૂત.

અપાટો=સપાટો.

નક્કર=ધન; પોણું નહિ તે.

સવાલ—આડના કેટલા ભાગ છે ? મૂળને ખેરાક અને પાણી કેવી રીતે મળે છે તે સમજાવો. મૂળ જમીનમાં સબજડ શાથી રહી શકે છે ?

વળગ્યું, નિકોરી, છિદ્ર, સ્વાહથી, ફૂટે, સબજડ, અપાટો, રસૂલ, નકકર.

પાઠ ૩૦ મો. આડનાં મૂળ

ભાગ ૨ જો.

વસંતઋતુ=શગણ ને ચૈત્ર મહીનો.

રસ=કસ.

રુચે=ગમે; પસંદ પડે.

પોષક=પોષણ આપનાર;

છવાડનાર.

૨૬] ત્રિવેદિ વા. મુસ્તક ૨ જાના અર્થની નોટ પાંચ આના.

પોપણુ=ખોરાક.

માફક=અનુકૂળ.

કરમાઈ=ચીમબાઈ.

પાક=પેદાશ.

ફળપૂ=રસાળ; સારો પાક.

આપે એવી.

ખાતર=કોહી ગએલો કચચો.

સવાલ—દોરીવાળા મૂળના ઝાડ એકજ ઋતુ કેમ જીવે છે ? નક્કર ને જાડા મૂળવાળા છોડ શિયાળામાં મરી જતાં નથી તેનું કારણ શું ? બધા છોડ જમીનમાંજ મૂળ ધાલે છે ? છોડને ગમે ત્યાં રોપીએ તો તે ઊગતો નથી તેનું કારણ શું ? એકજ ખેતરમાં દર વરસે જુદી જુદી જાતનાં બી વાવવાનું કારણ શું છે ? જમીનને ફળદ્રૂપ કરવા માટે શું કરે છે ?

શિયાળામાં, વસંત ઋતુમાં, પોપાક, પોપણુ, વર્ષ, ફળદ્રૂપ.

પાઠ ૩૨ મો.

આપણા પારસી બાઈઓ.

મૂળ દેશ=અસલ વતન.

વતની=રહેવાસી.

જીલમ=બળાત્કાર; બળજોરી.

ધર્મની ખાતર=ધર્મને માટે.

આસરો = મદદ; સહાય;

આશ્રય.

બુદ્ધિશાળી=અકલબાજ;

બુધ્ધિવાળો.

મોટા મનના=ઉદાર.

આગળ પડતા=આગેવાન.

ઉ-તેજન=મદદ; સહાયતા.

સખાવત=ઉદારતા.

જાણીતી=જાહેર.

ઉત્તમ નર=શ્રેષ્ઠ પુરુષ.

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૩ જાના અર્થની નોંધ છ આના. [૨૭]

જેખ=શેભા.

જંગી=વણું મોટાં.

કારખાનાં = કામ કરવાનાં
ઠેકાણાં.

હિંમતવાન=જેખમ ખેડનાર;
સાહસિક.

ખંચાતા = આચકો ખાતા;
ખીતા.

તવંગર=પૈસાદાર; શ્રીમંત.

ખાનદાની=મોટાઈ.

ઉદારતા=સખાવત; મનનું
મોટાપણું.

રક્ષાપનાર=મંડાણ કરનાર.

અક્ષો=પવિત્ર.

ચૈતંબર=ઈશ્વરનો સંદેશો
લાવનાર.

અહુરમઝદ=પારસીઓએ-
માનેલા પરમેશ્વર.

પ્રકાશ=તેજ.

ચિહ્ન=નિશાની.

અગિંધાસી=આતશ ખડેસમ.

ધર્મક્રિયા=ધર્મની વિધિ.

સંસ્કૃત=સારી રીતે જોડાયેલી

ભાષા=ખોલી.

આચારણુ=ચાલચલગત.

નીતિ=ધારો; ચાલ.

સ્વચ્છતા=ચોકખાઈ.

જાળવવા=સાચવવા.

નિચમ=ધારા; રિવાજ.

ખંદગી=પ્રાર્થના.

ગાળે છે=શુભાવે છે; ઝડે છે.

રિવાજ=ધારો; ચાલ.

શખ = મુડદું; લાસ; મરી;

ગએલું પ્રાણી.

દોખમું = પારસી મુઠ્ઠાંને

નિકાલ કરવાની જગા.

સવાલ—પારસીઓનો મૂળ દેશ કયો ? ઇસ્લમ છોડી
શા માટે હિંદુસ્તાનમાં આવ્યા ? પ્રથમ પારસીઓ કયાં
વસ્યા ને પછી કયાં કયાં ગયા ? પારસીની વસ્તી હિંદમાં

કેટલી છે ને વધારે ભાગ કયાં વસેલો છે ? પારસીઓના
 ગુણ કહો. પારસીઓ કયા કયા કામમાં જગજાહેર છે ?
 પારસીઓમાં કયા કયા ઉત્તમ નર થઈ ગયા ? લોઢાના ને
 વીજળીના જંગી કારખાનાં કયા પારસીઓ કાઢ્યાં છે ?
 પારસીઓ કેને ઇશ્વર માને છે ? પ્રકાશના કયા કયા
 ચિહ્નોને પારસીઓ પૂજે છે ? અગિયારીમાં શું રાખવામાં
 આવે છે ? પારસીઓની ધર્મક્રિયા કઈ ભાષામાં થાય છે ?
 પારસીઓ ઉત્તમ નીતિ કેને માને છે ? પારસીઓ એક
 ઉપરાંત બીજી સો કરી શકે છે કે નહિ ? પારસીઓ શરીરના
 કયા કયા ભાગ ઉઘાડા રાખતા નથી. પારસીઓ તહેવાર કઈ
 કઈ બાબતમાં ગાળે છે ? પારસીઓ શખને શું કરે છે ?

મૂળ, ઉઠાડી, સંજન, આસરો, વસ્તી. બુદ્ધિ-
 શાળી, ઉત્તેજન, ધર્માદા, દિનશા, પિટિટ, ફિરોઝ-
 શાહ, ઉત્તમ, હિંમતવાન, પુરુષોમાં, ઉદારતા,
 સ્થાપનાર, અરો, પેગંબર, જરથોસ્ત, અહુરમઝદ,
 અગ્નિ, ચિહ્ન, અગિયારી, ધર્મક્રિયા, ઝંઢ, ભાષામાં,
 સંસ્કૃત, નીતિ, લગ્ન, સ્વચ્છતા, રિવાજ, દોખામાં.

પાઠ ૩૩ મો.

વ૩ અને શિયાળ.

વ૩=ફાડી ખાનાડું મોટા કુ-

તરા જેવું પ્રાણી

શિયાળ=ફાડી ખાનાડું કુ-

તરાની જાતનું પ્રાણી.

દેખાવ=દેખીતો આકાર.

વિકરાળ=ભયંકર; બિહામણું

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૫ માના અર્થની નાં આઠ આના. [૨૯

વગડાઉ=જંગલી.

હાથું=જડખું.

ભરપૂર=ભરેલી.

કરડી=ગુરસાવાળી.

જખરાં=મજખૂત.

કડાકે દહને=એકદમ; તરતજ.

ભુખાળું=ખાઉધરું; ખાતાં

ધરાય નહિ એવું.

શિકાર કરવા=મારી ખાવા.

ભક્ષ કરે છે=ખાય છે.

હુમલો=હલ્લો; ઓચિંતો.

ધસારો.

ચૂકતું=ભૂલતું; ખંચાતું.

સાવધ=સાવચેત; ચોકસ.

વહેમીલું=વહેમવાળું.

દૂર=આધું.

ભરાઉ=ભરેલી.

તીવ્ર=તીક્ષ્ણ; જલદ.

ચકચકતી=ચળકતી; ચળ-
કાટ મારતી.

માંસાહારી=માંસ ખાનાર.

લુચ્યાઇ=દોંગાઇ.

સવાલ—વરૂં ને શિયાળ કેની જાતનાં પ્રાણી છે ?
વરૂંનો દેખાવ કેના જેવો છે ? વરૂંના શરીરનું વર્ણન કરો.
વરૂં કેનો કેનો શિકાર કરે છે ? બહુ ભૂખ્યું ચૂકું હોય
ત્યારે કેનો શિકાર કરવાને ચૂકતું નથી ? વરૂંના ગુણ કહો.
વરૂં લુચ્યું, સાવધ ને વહેમીલું છે એ તમે શા પરથી કહો
છો. વરૂં ને શિયાળનો મુકાબલો કરો. શિયાળ કયાં રહે
છે ? વરૂં ને શિયાળ કેવાં પ્રાણી છે ? શિકારી પ્રાણીનાં નામ
આપો. કેવા માણસને વરૂં જેવો કહીએ છીએ અને વરૂં
કહેવાનું કારણ શું ? જ. જે માણસ સમજતોજ નથી તેને
વરૂં જેવો કહીએ છીએ. કારણ કે વરૂં ખરેખરું જંગલી
પ્રાણી છે તેના જેવોજ તે છે માટે.

૩૦] ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૬ ક્રાના અર્થની નોંદ નવ આના.

.શિયાળ, વિકરાળ. પૂંછડી, ભરપૂર, બિહામણી,
મજબૂત, ભુખાણું, ભક્ષ, ભૂખ્યું. ચૂકતું, હુચ્યું,
મુડહાની, સાવધ, સૂધ્યું, ભરાઉ, તીવ્ર, ચકચકતી,
માંસાહારી, હુચ્યાઇ.

પાઠ ૩૪ મો.

તાજી હવાની જરૂર

છિદ્ર=કાણું.

જીવ ફેરી જાય=તખીએત
બગડે.

કળશીઓ=લોટો.

હડસેલી=ધકેલી.

મારફત=વાટે; રસ્તે.

ગંદકી=ગંદવાડ.

દુર્ગંધ=ખરાબ વાસ.

શ્વાસમાં=દમમાં.

તખીએત=શરીર.

ગરદી=ભીડ; ઠંઠ.

અસ્વચ્છ=ખરાબ.

તનદુરસ્ત=આરોગ્ય.

સવાલ—હવાની જરૂર કેને કેને છે ? જે જગા
આપણને ખાલી લાગે છે તે ખરેખર ખાલી હોય છે ?
એકજ જગાએ, એકજ વખતે કેટલી વસ્તુ રહી શકે ?
આપણા ઘરની ને આસપાસની હવા શા માટે સ્વચ્છ રાખવી
જોઈએ ? ગરદીમાં ઘણો વખત રહેવું કેમ ગમતું તથી ?
શહેર કરતાં ગામની હવા સ્વચ્છ હોવાનાં કારણ ગણાવો.

સાર—સ્વચ્છ હવા તખીએત સુધારે છે. માટે સ્વચ્છ
હવા લેવા માટે શહેર બહાર ખુલ્લી જગામાં ફરવા જવું.

મોધ—પરમેશ્વરે આપણને જીવવાને ઘણીજ જરૂરની જે હવા તે મધેજ ભરી મૂકે છે, માટે આપણે પરમેશ્વરની ભક્તિ કરવીજ જોઈએ.

વનસ્પતિ, કળશીઆમાં, સાંભળ્યું, છિદ્રોમાંથી, ઊંઘતાં, ચોકખી, સ્વચ્છ, ગંદકી, દુર્ગંધ, શ્વાસમાં ગરદી, તંદુરસ્ત.

પાઠ ૩૬ મો.

પારસી લોકોના તહેવારો.

પતેતી=પારસીની દિવાળી.

તખકા=હપતા; ભાગ.

ધંખાર=જરથોસ્ત ધર્મ મુજબ વર્ષના છ તખકામાંનો એક તખકો.

ખાપહાહા=ધરડાંવરડાં.

અહુરમઝદ=પારસીઓએ માનેલા પરમેશ્વર.

આર્થના=ખંડગી.

ફળફળાદિ=ફળ વગેરે.

મેમ=હેત.

ભાધ્યારો=સંપ; ઐક્યતા;

દોસ્તી.

એકંદર=કુલ; બધું મળીને

આખાદ=ખીદેલાં;

ઉત્પન્ન=પેદા.

ઉત્પત્તિ=પેદાશ.

સમય=વખત.

ગાથા=પવિત્ર શ્લોકો.

અધ્યારૂ=પારસીનો ગોર.

રૂહ=આત્મા.

નવરોજ=નવો દિવસ.

જન્મ દિવસ=વરસગાંઠ.

ઉત્સવ=આનંદ.

પુરાણા=જુના; અસલના.

જમાનો=વખત.

૩૨] મુરત શહેરનો ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના.

સવાલ—પારસી લોકના સહુથી મોટા તહેવારનું નામ શું ? ઘંબાર એટલે શું ? વરસમાં કેટલા ઘંબાર આવે છે ને તે કયે કયે દિવસે ? ઘણો પવિત્ર ઘંબાર કયો છે ? પ્રાચીન તહેવાર કયો છે ને તે કયે દિવસે આવે છે ? જમશેદી નવરોજ એ નામ શા પરથી પડ્યું ?

પારસીના બાર માસનાં નામ—

૧. ફરવરદીન, ૨. અરદીબેહેસ્ત; ૩. ખોરદાદ, ૪. તીર, ૫. અમરદાદ. ૬. શેહરવર, ૭. મહેર, ૮. આર્વાં, ૯. આદર, ૧૦. દે. ૧૧. બહુમન, ૧૨. અસ્પંદેમદ.

સહુથી, પતેતી, ઘંબાર, અહુરમઝદ, પ્રાર્થના, ફળદ્રુણાદિ, અરદીબેહેસ્ત, છઠ્ઠા, ઉત્પન્ન, મનુષ્ય, ઉત્પત્તિનો, પ્રલોકો, અધ્યાત્મોની. કલ્યાણને, માર્ગે, વર્ષનો, જરથોસ્ત, જન્મદિવસ, ક્રિયા.

પાઠ ૩૭ મો.

ઝાડનું થડ ભાગ ૧ લો.

ફેર=તફાવત; ફરક

મવાહી=પાણી જેવો; રેલો
આલે એવા.

પોષક=પોષણ કરનાર.

મારફતે=માર્ગે; રસ્તે; વાટે.

ગરવાળો=માવાવાળો.

ઉત્તર=જવાબ.

વસંતઋતુ=ચૈત્ર ને વશાખ
એ બે મહીના.

સવાલ—મૂળ ને થડમાં શો ફેર છે ? મૂળ શું કામ કરે છે ? બધાં મૂળ સરખાં હોય છે ? બધાં થડ સરખાં હોય છે ? કયા છોડ વધારે વરસ જીવે છે ?

પ્રવાહી, પોષક, ચૂસી, માર્ગે, તુલસીદાસ, નક્કર, સખત, ઉત્તર, ત્રકતુમાંજ, વર્ષ, શિયાળામાં, રૂંટે, રૂંલ.

પાઠ ૩૮ મો.
આડનું થક લાગ ૨ જો.
જટા=લાંબો ચોટલો.

વડવાધ=વડની મૂળીઓ; ડા-
ળાંમાંથી ફોરીઓ જેવા ફાંટા
નીકળીને લટકે છે તે.

વેષધારી=ઢોંગી; ખોટો દેખાવ
કરનાર; ડોળ ધાલું.

ડોળ=ઢોંગ.

શુદ્ધ=પવિત્ર; મેલ વગરનાં

જટાધરે જગદીશ મળે,

તો વડલા વૈકુંઠ જાય =

જો લાંબો ચોટલો રાખવાથી
પરમેશ્વર મળતાં હોય તો
વડ પણ સ્વર્ગમાં જાય.

ધરે=રાખે.

જગદીશ=જગતનો ધણી;
પરમેશ્વર.

વડલા=વડ.

વૈકુંઠ=સ્વર્ગ; શ્રીકૃષ્ણનું ધામ.

છાલ=છોડું.

ગલ=ગર.

પડ=થર.

કુંડાળું=ગોળ ચક્રડું.

સવાલ—ખદારથી વધારનારાં થક કેવી રીતે વધે છે ?
આક કેટલા વર્ષનું છે એ સાચી કહી શકીએ ? વેલા ટટાર
ઉલા કેમ રહી શકતાં નથી ?

શિખચું, ઉત્પન્ન, લટકે, વડવાધ, વેષધારી.
પવિત્રાધ, ડોળ, શુદ્ધ, વિષે, કવિ, વૈકુંઠ, બંધાય,
કુંડાળાં, ટટાર, વિટળાવું, ગુંચવાય.

૩૪] ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૨ જાના અર્થની નોટ પાંચ આના-

પાઠ ૩૯ મો.

મુસલમાનના તહેવારો.

સ્વર્ગવાસ પામવું=મરણ

પામવું.

યાદગીરી=નામના.

ઉત્સવ=ઓચ્છવ.

વિદ્વાનો=પંડિતો; ઘણું લખેલા

સ્તુતિ વાક્યો=વખાણનાં

વચનો.

શબે ખરાત=શાખાન મહી-

નાની પંદરમી રાત

પવિત્ર=પાક.

તનદુરસ્તી=સુખકારી; આ-

રોગ્યતા.

કિતાબ=ચોપડી; પુસ્તક.

નોંધે છે=લખે છે.

ગુજરવાને=કરવાને.

શબે કદ્ર=સત્તાની રાત; રમ-

જાન મહીનાની છેલ્લી

હસમાંની એક રાત.

રોઝા=અપવાસ

તરીકે=લેખે.

ગુફા=પોલાણ; બખોલ.

ખુદા=પરમેશ્વર; અલ્લાહ.

ધ્યાન=એકચિત.

મશગૂલ=એકતાર; લીન.

તખતી=લેખ.

ગેબી=આકાશમાંથી; કયાંથી

આવે છે તે સમજાય

નહિ એવું; ગુપ્ત; છાનું.

માલિક=પરશ્વર.

લેખ=લખાણ.

શરીફ=પવિત્ર.

પ્રગટ થયું=જાહેરમાં આણ્યું.

ઇસ્લામ ધર્મ=મુસલમાની

ધર્મ.

પર્વદ્દગાર=પાલનહાર; ઇશ્વર

રોશની=લાઇટ

સવાલ—ખારા વફાતનો તહેવાર શા માટે ઉજવવામાં આવે છે? એ તહેવાર કયે દિવસે આવે છે? શબે બસ—

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૩ જાના અર્થની નોટ છ આના. [૩૫]

જના ઉત્સવ વિષે મુસલમાનો શું માને છે ? એ તહેવાર કયે દિવસે આવે છે ? શબે કદ્રની રાત કયે દિવસે આવે છે ! બધી રાત કરતાં એ રાતને મુસલમાનો શા માટે મોટી માને છે. અને એ દિવસે શું કરે છે ?

પુસ્તક, રખિઉલ અવ્વલ, હઝરત, મુહમ્મદ, પેગંબર, સ્વર્ગવાસ, યાદગીરી, ઉત્સવ, મસ્જિદ, સ્તુતિવાક્યો, વિદ્વાનો, રિવાજ, પવિત્ર, ચંદ્રનો પંદરમી, મનુષ્યોનાં, દુઃખ, તંદુરસ્તી, અલ્લાહ, નકકી, જિંદગી, કિતાબમાં, નોંધે છે, રમઝાન, શબે કદ્ર, પર્વતની, ધ્યાનમાં, મશગૂલ, કહ્યું માલિકનું, ધૂળવા, શરીર, પ્રગટ, ઈસ્લામધર્મ, પર્વદર્ગારના.

પાઠ ૪૦ મો.

ભાઈબેન અને સારંગી

ભાગ ૧ લો.

વિઠલાઈ વળતાં=ચોગરહમ ફરી વળતાં.

અટકચાળાં=અડપલાં.

છૂંદી=ચગદી.

દુઃખનો પાર રહ્યો નહિ= ઘણુંજ દુઃખ પડ્યું.

જીવન=જીવવાનું સાધન.

કકળતા=દુઃખી થતાં.

નાથ=ધણી; માલિક.

બેલી=આધાર; આસરો.

પેટ ભરવાનું=ગુજરાન ચલાવવાનું.

સાધન=સાહિત્ય.

ગતિ=હાલ; હાલત; કશા.

જાદુઈ=ચમત્કારી; ઇલમવાળી.

મોહ પામી=નવાઈ પામી.

૩૬૧ ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૪ થાના અર્ધની નોટ સાત આના.

નમ્ર=વિનયી; અહંકાર વગરનો.
અભિમાન=અહંકાર; ગર્વ.
ગર્વિષ્ઠ=અભિમાની; અહંકારી
ગૂમ થઈ=દેખાતી બંધ થઈ.
સમણા=સ્વર્ના.
અવાજ=સૂર; સ્વર.

કાને પડતો=સંભળાતો.
ખાતરી=ભરોસો; વિશ્વાસ.
મનમાનતું=પસંદ પડે તે.
ઠઠ=મેદની; ગરદી.
છક થયો=નવાઈ પામ્યો;
ચકિત થયો.

સત્તાલ—પેમલો ને જીવી પોતાનું ગુજરાન કેવી રીતે કરતાં હતાં? એમનું પેટ ભરવાનું સાધન શું હતું ને તે કોણે ભાંગી નાંખ્યું? પછી પેમલો શું બોલ્યો? વન-દેવીએ શું આપ્યું ને શું કહ્યું? જીવીએ વનદેવીને શું કહ્યું? પેમલાએ રૂપીઓ પોતાનો છે એની મિઠાઈવાળાને ખાતરી કરી આપવા માટે શું કયું? એક દિવસ શું બનાવ બન્યો?

પૂરું કરતાં, ટોળેટોળાં, વિટલાઈ, સૂર અટક-ચાળાં, છૂંદી, પ્રભુની, પ્રાર્થના, ગતિ. ઇશ્વર, બહુઈ, દર્શન, નમ્ર, અભિમાન, તૂટવા, સંધાશે, દિવસ, ગર્વિષ્ઠ, ગૂમ, મિઠાઈવાળાની, રૂપીઓ, ભિખારીની, વિચાર્યું, ઊઠ્યાં, અહિંજ, ઠઠ, પૂછ્યું, કબૂલ.

પાઠ ૪૧ મો.

ભાઈ બેનને સારંગી

ભાગ ૨ ભે.

રાજમહેલવાસી = રાજ-

મહેલના રહેનાર.

પ્રધાન=વજીર; કારભારી.

ઉલટો=સામે; વિરુદ્ધ.

વરસાદ વરસે=પુષ્કળ પડે.

રાજકુંવર=રાજાનો છોકરો.

સોલો=ઘટે.

તમારો છૂટકો ક્યાં છે ?=

તમારે ચાલે એમ નથી.

ખોલ=ચન્દ.

તડાકે હૃદને=તરતજ.

ફાંફાં=ખોટી મહેનત.

વળ્યું=ફાળ્યું.

તૂટ્યો તે તૂટ્યો=ફરીથી.

સંધાયો નહિ.

ગવૈયા=ગાનાર.

કાખેલ=હોશિયાર.

ખસ=પુરતા; જોઈએ તેટલા.

માલ=સાર; મઝા.

લાયક=યોગ્ય.

યોગ્ય=જોઈએ તેવી.

શિક્ષા=સભ.

દયાળુ=દયાવાળાં.

વરદાન=માગેલું આપવું તે.

ગુજરાન=ગુજરા; પોષણ.

એકાંતમાં=છુપી જગામાં.

નિંદે છે=મદગોષ કરે છે.

હાલત=દશા; સ્થિતિ.

સવાલ—પ્રધાન રાજથી ઉલટો ત્રિચાર ખતાવે ત્યારે રાજ શું કરતો ? રાજકુંવરની શું મરણ થયું ? રાજાએ રાજકુંવરને શું કહ્યું ? પેમલાને શું કહ્યું ? પેમલાએ શું કહ્યું ? સારંગીનો એક તાર તૂટી જવાનું કારણ શું ? સારંગીનો બીજો તાર તૂટી જવાનું કારણ શું ? રાજાએ સારંગીના બેજ તાર જોઈ પેમલાને શું પૂછ્યું અને પેમલાએ શું જવાબ આપ્યો ? મહેલ છોડી પેમલા ક્યાં ગયો ? બીજાવાર સારંગી મળ્યા પછીની વાત કહો. જીવી રાજમહેલ છોડી કેમ ચાલી ગઈ ? માણસને કઈ સ્થિતિ ફાવે છે ?

૩૮] ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૧ જ્ઞાના અર્થની નોંધ નવ આના.

સાર—(૧) અહંકાર કરવો નહિ. (૨) જે સ્થિતિમાં ઉછર્યાં હોય તે સ્થિતિ તેમને માફક આવે છે. (૩) મોજ શોખમાં રહેવા કરતાં સાદાઈમાં રહેવું સારું તે.

ભિખારો, પ્રધાન, ઈચ્છા, ભિખારણુ, છૂટકો. ભૂટી, તૂટ્યો, ગવૈયાના, પ્રાર્થના, દર્શન, શિક્ષા, દયાળુ, ચૂકચું, ઓળખ્યો, એકાંતમાં, ઉછર્યાં, મોજશોખમાં.

પાઠ ૪૩ મો.

આપણો ખોરાક.

આવરદા=આયુષ્ય; જિંદગી.

ભાગ્યશાળી=નસીબદાર.

મુડદાલ જેવા=મુડદા જેવા;

કમ તાકાત; બળ વગરના.

તેજ=શક્તિ; બળ.

છાંટો=જરાપણુ.

તદન=ખિલકુલ.

શીકો=તેજ વગરનો.

ચડતી વચ=ખીલતી જીવાની.

દશા=હાલ; હાલત.

નીરોગી=રોગ વગરનું.

ચંત્ર=સંચો.

ઢીલા=લપટા; કમજોર.

ભિમારી=રોગ; મંદવાડ.

પુખ્ત=ઘોઢી માંસથી ભરેલા.

દૂબળાં=કમજોર; તાકાત વગરનાં.

માવજત=સંભાળ.

તંદુરસ્તી=આરોગ્ય.

જાળવી=સાચવી.

શકિત=ગળું; શુંભક્ષ.

પચાવી=જેરવી; હજમ કરી.

દરકાર=પરવા.

હોજરી=ખાધેલું પચાવવાની

કોથળી.

મ=વગર પચેલો ખોરાક
ઝાડા વાટે નીકળે છે તે;
ન પચેલો ખોરાક.

મડા=જોડ.

રફત=વાટે; રસ્તો.

પ્રારો=ટોટો ખોટ.

ફકા=જલદી પચે એવા.

અનશક્તિત=પચાવવાની

શક્તિ.

લાભ=ફાયદો; ગુણ.

પૂરતી=જોઈએ તેટલી.

પકવાન=મિષ્ટ ભોજન.

મીઠો=સ્વાસ્થિ; લહેજતદ્વય

લહેજત=મળા; રસ.

ચક્રકર=તંમર; ફેર; ચકરી.

મીઠી=સુખી.

સવાલ—બિમારી આપણા પર સહેલથી ક્યારે ચઢી
સે છે ? આપણે જન્મથીજ દૂખળાં હોઈએ તો શું શું
વાઢી તનદુરસ્તી જાળવી શકીએ ? ખાવા પીવામાં કંઈ
જ બાબતની કાળજી રાખવી ? આપણે ખોરાક શા માટે
ખઈએ છીએ ? ખોરાક શા પ્રમાણમાં ખાવો ? છ.સ ને
લોખંડ ઉપયોગ કરવાથી શો લાભ થાય છે ? અનશક્તિ
ધારવા માટે શું કરવું જોઈએ ? જેઓ કસરત કરતા નથી
મને શું શું થાય છે ?

ખોધ—(૧) ઉદ્યોગ કરવો. (૨) કસરત કરવી. (૩)
ખાવાપીવામાં સંભાળ રાખવી. (૪) નિયમિત કામ કરવું.

અર્ધુ, લાગ્યશાળી, સુકદાલ, છાંટો, તદ્દન,
ચઢતી, નીરોગી, બિમારી, દૂખળાં, ઉદ્યોગથી, તંદુરસ્તી,
અક્રિનો, લોખંડ, પકવાન, દૂખે, બિંધ, ચક્રકર, બિંદગી.

પાઠ ૪૪મો કાચખો,
 નવાઈ=અચરજ; આશ્ચર્ય.
 સંકેતી=નાનું કરી; સંકેલી.
 ઢાંકણુ=કવર; પડ.
 કડાક દહને=તરતજ.
 ચાલ=ગતિ.
 પૂજારી=પૂજા કરનાર.
 આરતિ=પૂજા પુરી થયા
 પછી કપુર વગેરેનો દેવ
 સામે દીવે! કરી ઉતારવો તે
 વર્ણવ્યું=લખ્યું.
 શરત=હોડ.
 નિરાંતે=નચિંતે; સુખેથી.

નજર પણ કરી નહિ =
 જોયુંજ નહિ.
 ઉતાવળા સો બહાવરા ને
 ધીરા સો ગંભીર=ઉતાવળે
 કામ કરે તે ગભરાઈ જાય
 છે; પણ ધીરેથી કામ કરે
 છે તે ઠરેલ બને છે.
 સો=તે.
 બહાવરો=ગભરાએલો.
 ધીરા=ધીરજવાળા.
 ગંભીર=ઠરેલ.
 ધીરાં=ધીરજવાળા.
 શાંત=ઠંડા.

સવાલ—કાચખા કયાં કયાં રહે છે ? કાચખાના શરી-
 રનું વર્ણન કરો. કાચખાને કેટલા ઢાંત હોય છે ? કઈ નદીમાં
 ઘણા કાચખા જોવામાં આવે છે ? કાચખા ને સસલાની વાત
 કહો. અને એ વાતપરથી શું શિખામણુ લેવી ?

ખોદ—કામમાં ઉતાવળ કરવી નહિ પણ ધીરજવાળા
 ને ઠરેલ થઈને એક સરખી રીતે કામ કરવું.

ઢાંકણુ જડખાં, શીંગડાં, આરતિ, કિનારે,
 વર્ણવ્યું, સૂતું, નિરાંતે.

પાઠ ૪૫ મો.	ખ્યાલ=વિચાર.
કાગળ.	કચુંખર=ઝીણી કરચ.
=પાંદડું; કાગળ.	માવો=કસ.
પત્ર=તાડનું પાંદડું.	એકરસ=એક સરખો.
ખાં=ધર.	પિંડા=ગોળા.
માન પત્ર=ચાલતા વખ-	ઝીણા સળીઆવાળા ચોક-
ત્રી ખખર આપનાર કાગળ;	ઠામાં=પાતળા તારની ચોરસ
પુસપેપર.	ચાળણીમાં.
મલા તરીકે=પુરાવા માટે;	નીતરી જાય=નીચે ઉતરી
ખીતી માટે.	જાય.
દર્શક=આરપાર દેખી	જમી જાય=ઠરી જાય.
કાય એવું.	આધાર=આસરો.
ખ=માખી.	પુના=એ મધ્ય વિભાગની
પત્યની=જરૂરની.	રાજધાનીનું શહેર છે.
ખખલે છે=કામ કરે છે.	લખનૌ=એ અયોધ્યા
ખુ=ભીંડી કે શણના રેસા.	પ્રાંતમાં શહેર છે.

સવાલ—પત્ર એટલે શું? કાગળ કયા કયા કામમાં રાય છે? કાગળની બનાવટ માટે કયા કયા પદાર્થોનો યોગ કરવામાં આવે છે? ચીથરાં કે શણના કાગળ કેવી બનાવવામાં આવે છે? આપણા દેશમાં કાગળનાં કારના કયાં કયાં છે?

૪૨] ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૨ જાના અર્થની નોટ પાંચ આના.

સાર—કાગળ ઘણીજ ઉપયોગી વસ્તુ છે. કાગળ વડે વિદ્યાનો આટલો બધો ફેલાવો થઈ શક્યો છે.

પત્ર, અર્થ, પાંદડું, ચિટ્ઠીના, પૂઠાં, સીસી, વર્તમાનપત્ર, પારદર્શક, ચોખ્ખાં, રક્ષણ, મિઠાઈ, વસ્તુ, રેષાવાળા, પદાર્થો, ખ્યાલ, દૂકડે દૂકડા, કચુંબર, પિંડા, હિંદુસ્તાનમાં, લખના.

પાઠ ૪૬ મો.	કાર્ખન=કાયલો.
ઝાડનાં પાંદડાં.	પોષક=પોષણ આપનાર; વ-
તફાવત=ફરક; ફેર.	ધારનાર.
ફેણુગો=અંકુર.	મુખ=મોઢું.
નસ=દોરી જેવા પાતળા રેસા.	કચરાના પડ=કચરાળીઆનાં
છત્તરની=છત્રીની.	જાળાં.
નરીઆંખે=એકલી આંખથી;	નહિકર=નહિતો.
કાચ કે ચરમાની મદદ વગર.	અણીઆળાં=અણીદાર.

સવાલ—થડ ને ડાળીનો તફાવત કહો. પાંદડાં ક્યાંથી ને કેવી રીતે ફૂટે છે ? પાંદડાં એ કયા કયા અવયવોનું કામ કરે છે ? ઝાડ પોતાનો ખોરાક શેમાં શેમાંથી લે છે ? ઝાડને વધારે પોષક ખોરાક ક્યાંથી મળે છે ? ઝાડને તડકાંત્રી જરૂર શા માટે છે ? બધાંજ ઝાડનાં પાંદડાં સરખાં હોય છે ? બધાં ઝાડોમાં ઊંચું ઝાડ ઠપું ?

બેદિ વા. પુસ્તક ૩ જાના અર્થની નોટ છ આના. [૪૩]

સાર—પાંદડાં વાટે ઝાડને ખોરાક ને પાણી મળે છે. પાંદડાં એ ઝાડનાં મુખ અને પેટ છે. આપણે નાક અને હાથ વડે શ્વાસ લઈએ છીએ. તેમ ઝાડ પાંદડાંની ઉપલી બાજુથી હવા લે છે ને નીચલી બાજુથી હવા કાઢે છે. પાંદડાં પરથી ઝાડ ઓળખી શકાય છે.

પાંદડાં, શિક્ષક, ફણગો, રંટે, છિદ્ર, સૂર્યના, સેવાય, કાર્ખન પોષક, ચિમળાઇને, નહિ, અણી-માળાં, ઊંચું.

પાઠ ૪૮ મો.

જાણતું મોટપણ ભાગ ૧ લો.

જનોઈ=ઉપવીત.

કૃષિ=તપસ્વી; મુનિ.

મોઠીઆ=ભાઈમંથ; દોસ્તદાર;

મિત્ર; સોબતી.

પેટ ભરવાના=ગુજરાન ચલાવવાના.

સાંસા=વાંધા; હરકત. અડચણ.

પત્ની=સ્રી; ધણીઆણી.

હબાણુ=આગ્રહ.

બાળરનેહી=નાનપણના દોસ્ત

ટાળી=મટાડી; ફર કરી.

ખિજવાઈ=મિડાઈ; ગુસ્સે થઈ.

જરાસંધ=મગધનો રાજા.

કાળયવન=કાશુલના તાલજંઘ

નામના ક્ષત્રિય રાજાનો પુત્ર.

ખેટ=જેની ચારે બાજુ પાણી

ને વચમાં જમીન હોય તે.

ગુફા=પહાડની પોલાણ.

સુચુકુંડ=માન્ધાતાનો પુત્ર.

ભંગાણુ પડયું=ખલેલ મધ.

ઝાળ=આંચ.

વિહર્ભ=બહારની ઉત્તરનો ભાગ.

શિશુપાળ=ચેત્રીનો રાજા; રજ-

પુત્રસ્તાનમાં ચંદેરી છે તેની

૪૪] ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૪ થાના અર્થની નોંઠ સાત આના-

આસપાસના મુલકનો રાજ
ગોર=ધર્મક્રિયા કરાવનાર.
હરણ કચું=ખજાતકારે લઇ
ગયા.
યાદવ=યદુરાજના વંશજે;
ભઠવ; રજપૂતની એક જાત.
મણિ=હીરો.
આળ=ખોટું તોહમત.

જાંબુવાન=એ વિષ્ણુના બ-
ગાસામાંથી ઉત્પન્ન થયેા હોતો.
એ બ્રહ્માનો અવતાર હોતો.
પારિજાતક = એક જાતનું
પુશ્પોદાર ફૂલ એની
ઢાંડી કેસરીઆ રંગની ને
પાંખડી સફેદ હોય છે.
મનાવ્યાં=સમજાવ્યાં.

સવાલ—શ્રીકૃષ્ણ ને બળરામ કયા ઋષિને ત્યાં ભણવા
રહ્યા હતા ? પહેલા પુસ્તકમાં મુદ્દામાના પાઠમાં શું શીખી
ગયા તે કહો. જરાસંધની સાથે શ્રીકૃષ્ણે લડાઈ શા કારણથી
નહિ કરી ? જરાસંધનું મરણ શી રીતે થયું ? શ્રીકૃષ્ણે
રૂકિમણીનું હરણ શા માટે કયું ? જાંબુવાને ને સત્રાજિતે
પોતાની પુત્રીના લગ્ન કૃષ્ણ જોડે શા માટે કર્યા ? સત્યભામા
શ્રીકૃષ્ણ સાથે શા માટે રિસાયાં ? શ્રીકૃષ્ણે તેમને કેવી
રીતે મનાવ્યાં ?

વસુદેવ, ઋષિને, પત્નીના, દયાણુથી, બાળ-
દનેહી, ગરીબાઈ, ખિજવાઈ, જરાસંધ, કાળયવન,
રાક્ષસની, ધાર્યું, સમુદ્રમાં, દ્રારિકા, મુચુકંઠ નિરાંતે,
બંધતો, નિદ્રામાંથી, વિદર્ભદેશના, રૂકિમણી, શિશુપાળ,
લગ્ન, સત્રાજિત, કીમતી, મણિ, જાંબુવાન, સત્ય-
ભામાનાં, પારિજાતકનું, રિસાયાં.

પાઠ ૪૯ મો. કૃષ્ણનું
 મોટપણુ ભાગ ૨ જો.
 ચક્ષુ=હોમ.
 સતકાર=આવકાર; આદરમાન.
 ગુસ્સો=ક્રોધ; રીસ.
 ખમી રહ્યા=સાંખી રહ્યા.
 શિશુપાળ=દમઘોષનો વસુ-
 દેવની બેનથી થએલો પુત્ર.
 સહનશીલ=ધીરજવાળા.
 બાળુ=પક્ષ.
 ફોજ=લશ્કર; સેના.
 સારથિ=રથ હાંકનાર.
 રણુમાં=લડાઈના મેદાનમાં.
 બેઠ પામ્યો=દીલગીર થયો.
 ગીતા=હિંદુઓનું એક ધર્મ-
 પુસ્તક.

જ્ઞાન=સમજ.
 ભગવદ્ગીતા=હિંદુઓનું
 ઉત્તમ ધર્મપુસ્તક.
 ફેરજ=કરવાનું કામ; ધર્મ.
 પરિણામ=ફળ.
 સમાધાન=શંકા કે ગુંચવણનું
 મટવું તે.
 સમે=વખતે.
 પ્રભાસપાટણુ=કાઠિઆવાડમાં
 હરિયા કિનારે વેરાવળ
 પાસે ગામ છે તે; સોમ-
 નાથ પાટણ.
 અઠોંગી=અઢલી.
 બાણુ=તીર.
 વૈકુંઠ ગયા=સ્વર્ગે ગયા.

સવાલ—પાંડવોએ કયો યજ્ઞ કર્યો ? જ. રાજસૂય. શ્રી
 કૃષ્ણે શા માટે શિશુપાળનું માથું કાપી નાંખ્યું ? પાંડવ
 દોષવન્ની લડાઈમાં શ્રીકૃષ્ણે કયું કામ કર્યું હતું ? અર્જુને
 લડવાની ના કહી ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને શું કર્યું ? શ્રી
 કૃષ્ણ ભગવાને અર્જુનના મનનું સમાધાન કેવી રીતે કર્યું ?

૪૬] ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૬ કુના અર્થની નોંઠ નવ આના.

ભગવાનને મેળવવાનો ખરો રસ્તો શું છે ? પાંડવો કેની મદદથી જીત્યા ? યાદવો કયાં આગળ માંહોમાંહે લડી મુઆ ? શ્રીકૃષ્ણના પ્રાણ કેવી રીતે ગયા ?

બોધ—(૧) શ્રીકૃષ્ણના જેવી સહનશીલતા રાખવી.
(૨) પોતપોતાની ફરજ બજાવી, ફળ માટે આતુર ન રહેવું ને ફળની ઇચ્છા વગર કામ કરવું એ પ્રભુ મેળવવાનો ખરો રસ્તો છે.

યજ્ઞ, યુધિષ્ઠિર, સતકાર, શિશુપાળ, ગુસ્સો, નબળાણું, સહનશીલ, દુર્યોધન, અર્જુન, દ્રુપદ, સારથિ, લશ્કરો, ગોઠવાયાં, હથિયાર, શ્રીકૃષ્ણ, ભગવદ્ગીતા, ઉત્તમ, ધર્મપુસ્તક, પરિણામ, સમાધાન, પ્રભાસ-પાટણ, અહિં, અઠીંગી, વૈકુંઠ.

પાઠ ૫૦ મો.

વનરાજ.

અગાઉ=આગળ; પહેલાં.

ચાવડા } =રજપૂતની એક
સોલંકી } જાત.

ગર્ભ હતો=હઠાડાવાળી હતી.

છૂપી=કોઈ ન જાણે એવી.

હાથ ગયું=તાબામાં ગયું.

ઉછર્યો=મોટો થયો.

બોચામાં=ઝોળીમાં.

અપાસરો=જૈન સાધુને રહવાની જગ્યા.

રાજપુત્ર=રાજાનો છોકરો.

રક્ષણ આપ્યું=મદદ કરી.

વનુભા=વનુભાઈ; વનરાજ.

વનરાજ=વનનો રાજા; સિંહ.

તીર તાકતાં=ખાણ વહે

નિશાન મારતાં.

પજવવા=હેરાન કરવા.

પાટણુ=સરસ્વતી નદીને કાંઠે
આવેલું શહેર.

રાજધાની=રાજા જે શહેરમાં
રહેતા હોય તે શહેર.

થાણું=મુકામ; ચોકી.

ઉપકાર=આભાર; પાડ.

નગરશેઠ=શહેરનો શેઠીઓ.

લુટાડુ=જોરજુલમથી લૂટી
લેનાર.

પરોણાગત=પરોણાચાકરી;
બઝાસ.

તિલક=ટીલું.

વચન=બોલ.

પદવી=દરબજો; ઓફીસ.

આસરો=મદદ; સહાય.

ઉપકાર વાળ્યો=બદલો
આપ્યો.

મૂર્તિ=દેવ દેવીની પ્રતિમા.

દેરાસર=દહેરું.

ચંચળ=ચાલાક; ચપલ.

અગાઉ=આગળ; પહેલાં.

સલાહ=વિચાર; અભિપ્રાય.

પ્રધાન=વજીર; કારભારી.

ઘડપણુમાં=વૃદ્ધાવસ્થામાં.

ગુજરી ગયો=મરી ગયો.

સવાલ—ચાવડા વંશના પહેલા રાજાનું નામ શું ?
તેને કોની સાથે લડાઈ થઈ હતી ? પરિણામ શું આવ્યું ?
વનરાજ કયાં બિછર્યો ? વનરાજે કયું શહેર વસાવ્યું ?
અણહિલપુર પાટણ નામ પાડવાનું કારણ શું ? વનરાજપર
કોણે કોણે ઉપકાર કર્યા હતા અને તેનો બદલો વનરાજે
શી રીતે વાળ્યો ?

બોધ—આપણાપર કરેલા ઉપકારનો બદલો વાળવો.

રજપૂતો, જયશિખર, જિતારો, ગર્ભ, વિચાર્યું,
છૂપી, જન્મ્યો, ઉછર્યો, અણહિલ, દુરમનનાં, હુદાફ-
ઓના, શ્રીદેવી, પરોણાગત, તિલક, ભૂદ્યો, મૂર્તિ,
વાણીઆએ, વર્ષ, પ્રધાન, ઘડપણમાં.

પાઠ ૫૧ મો.

પાણી.

જિંદગીને=જીવવાને.

ઝરણુ=જમીનમાંથી થોડું થોડું

નીકળી વહેતું પાણી; ઝરો.

રણુ=ઝાડપાન કે પાણી ન
મળે એવી રેતાળ જગા.

પૃથ્વીના ગોળાનો નકશો=

પૃથ્વીના આકારના બનાવેલા

ગોળાપર કાઢેલો નકશો.

ઢંકાએલો=ઢંકાઈ ગએલો.

મેઠા સાગરો=મહાસાગરો.

નદી=મીઠા પાણીનો પ્રવાહ

પર્વત અથવા સરોવરમાંથી

નીકળી ઢળતી જગામાં

થઈ સમુદ્રને કે ખીણ

નદીને મળે છે તે.

સરોવર=મોટું તળાવ.

પરસેવો=પસીનો.

નાણું=પાણી જવાનો નાનો
રસ્તો.

ટાંકું=વરસાદનું પાણી ભરી
રાખવાને લોંચરા જેવું
બનાવેલું તે.

અસ્વચ્છ=ચોક્કસ નહિ તે.

અનેક=એકથી વધારે; ઘણા.

વાવ=પગથીઆવાળો લાંબો
કુવો.

સ્થિર=વહેતું નહિ તે.

વાળો=એક ભાતનો કીડો.

કોગળીઉં=કોલરા; ઝાડ
ઉલટીનો રોગ.

ફાટી નીકળ્યો હોય=ઘણું
માણસ મરણ પામતાં હોય.

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૧ સાના અર્થની નોંઠ ચાર આના. [૪૯]

સવાલ—પાણીની કોને કોને જરૂર છે ? પાણી ક્યાં ક્યાંથી મળી આવે છે ? રણ એટલે શું ? પૃથ્વીપર કેટલો ભાગ પાણી છે ? પ્રાણી ને વનસ્પતિના શરીરમાં કેટલું પાણી હોય છે ? વાદળાં શેનાં બને છે ? વાદળાં કયા કયા રૂપમાં પૃથ્વીપર પડે છે ? પીવામાં કેવું પાણી લેવું ? અસ્વચ્છ પાણી પીવાથી શું થાય ? અસ્વચ્છ પાણી પીવું પડે તો કેવી રીતે પીવું ? ગાળ્યા વગર ને ઊનું કર્યા વગર પાણી કયારે પીવું નહિ ?

બોધ—પાણી ઘણું ઠંડાણું મળી શકે તેવી ગોઠવણ પરમેશ્વરે કરેલી છે માટે તેનો પાઠ માનવો, ને હરદોષ ભક્તિ કરવી.

સાર—પાણી ઊનું કર્યા પછી ગાળીને ઠંડું પડે ત્યારે પીવું.

વનસ્પતિની, જિંદગીને, પૃથ્વી, ખલકુલ, વસ્તી ઢંકાએલો, હરિયા, છિદ્રની, નક્કર, ચોકખું, સ્થિર, ઊનું, દુઃખ. (પાઠ પર મો નાગહમન.)

શ્રીકૃષ્ણ જમના કિનારે ગોવાળો સાથે હડી રમતાં તેમણે એક ગોપની હડી જે ઢોહમાં કાળિનાગ રહેતો હતો, તેમાં નાખી દીધી. તેથી ગોપે શ્રીકૃષ્ણ સાથે લડવા માંડ્યું. ત્યારે શ્રીકૃષ્ણે તરતજ કહમનાં આડપર ચઢી જમનામાં ભુસ્કો માર્યો, ને જ્યાં નાગ સૂતો હતો ત્યાં ગયા, ને નાગને જગાડી,

૫૦] ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૨ જાના અર્થની નોટ પાંચ આના.

તેની ફેણ પગ નીચે ઢાળી, નાક છેદી તેમાં દોરી પરોવી,
મોરલી વગાડતા ઉભા રહ્યા. તે વિષે એ કવિતા છે.

પાઠ ૫૩ મો.

ઘડીઆળ ભા. ૧ લો.

ઘડીઆળ=વખત જાણવાનું

લોલક=લટકણ. [યંત્ર.

ચંદો=આંકડા માંડેલો ગોળ
ભાગ.

આંકડા=અંક.

આંક=આંકડા.

મિનિટ કાંટો=મિનિટ બતાવનાર કાંટો; મોટો કાંટો.

કલાક કાંટો=કલાક બતાવનાર કાંટો; નાનો કાંટો.

કલાક કાંટો=કલાક બતાવનાર કાંટો; નાનો કાંટો.

ઘર=ખાનું; ભાગ.

ઉતાવળો=ઝડપથી.

ઉતાવળો=ઝડપથી.

ઘડીઆળ, શિખવું, અગીઆર, મિનિટકાંટો.

પાઠ ૫૪ મો.

ઘડીઆળ ભા. ૨ જો.

કાપા=લીટા.

કલાક=સાઠ મિનિટ.

મિનિટ=સાઠ સેકન્ડ.

૧૫ મિનિટ=૦૧ કલાક.

૩૦ મિનિટ=૦૨ કલાક.

૪૫ મિનિટ=૦૩ કલાક.

૬૦ મિનિટ=૧ કલાક.

કુમ=ચોક્કસ.

સવાલ—ચંદાપર કેટલા આંકડા માંડેલા છે ? ચંદા
પર કાંટા કેટલા છે ? બંને કાંટામાં ફેર શું છે ? નાના
કાંટાને કયો કાંટો કહે છે ? મોટા કાંટાને કયો કાંટો કહે છે ?
નાના કાંટાને કલાક કાંટો અને મોટા કાંટાને મિનિટ કાંટો
શા માટે કહે છે ? X, XI, IX, V, VI, IV, III, II
આ આંકડાના નામ કહો. છ વાગે ત્યારે મિનિટ કાંટો.

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૩ બના અર્થની નોટ છે આના. [

કયા આંકડાપર હોય અને કલાક કાંટો કયા આંકડા પર હોય છે ? મિનિટ કાંટો બાર ઘર ફરે ત્યારે કલાક કાંટો કેટલા ઘર ફરે છે ? કલાક કાંટા કરતાં મિનિટ કેટલા ગણે ઉતાવળે ચાલે છે ? બાર અને એકના આંકની વચ્ચે કેટલા કાપા છે ? એક ઘરથી બીજા ઘર વચ્ચે કેટલા કાપા છે ? બાર ઘરના બધું મળી કેટલા કાપા થયા ? કલાકની મિનિટ કેટલી ? પા કલાકની, અડધા કલાકની અને પોણા કલાકની મિનિટ કેટલી ? નાનો કાંટો સાત અને આઠની વચ્ચે છે એ પરથી કેટલા વાગી ગયા અને કેટલા વાગશે તે કહો. નાનો કાંટો VII ને VIII ની વચ્ચે છે ને મોટો કાંટો III છે ત્યારે કેટલા વાગ્યા કહેવાય, તે ત્રણ રીતે કહો.

બોધ—ઘડીઆળ ભેતાં શીખવું ભેઠએ કે જેથી વખતસર કામ કરાય.

વચ્ચે, ફસ્તમણ, સાઠ, દસ, વીસ.

પાઠ પપ મો. ખેડા જિલ્લો,
મુખ્ય સ્થળો. ભાગ ૧લો.
જિલ્લો=ઘણા તાલુકા મળીને
થએલો કલેક્ટરના તાબાનો
ભાગ.

કલેક્ટર = જિલ્લાનો ઉપરી
અમલદાર

સદર=મુખ્ય.

મથક=ઠેકાણું.

સંગમ=નાની નદી મોટી
નદીને જે જગાએ મળે
છે તે જગા.

તાબે કથું=હવાલામાં સોંપ્યું.
છાવણી=મુકામ; રહેઠાણ.

બહેર મકાનો=સરકારી કામ
માટે લોકોને જવા આવ-
વાની છુટ હોય એવાં
મકાનો.

કારખાનું=ઘણા માણસ કામ
કરી શકે એવું મકાન.

માતખર=પૈસાદાર; શ્રીમંત
રોનકદાર=ભભકાદાર.

અઠીક=એક બતનો ચળકતો
રંગીત પત્થર.

કુંડ=ઢોથી ખાંધેલો ઝરો.

ભાટ=એક બતના પ્રાદ્મણ;
ખરા ખોટાં વખાણ કરનાર.

પીડાતો=દુઃખી થતો.

જેમ=જેર; ખજ; જુસ્સો.

પ-તો=કેકાણું.

વિજ્ઞુ=પાલણ કરનાર.

માધલ=પોણો ગાઉ.

કખર=ઢાટેલા માણસના ખાડા

પર કરેલું અણતર; ઘોર.

વિશાળ=લાંબો પહોળો.

આરામ=વિસામો.

મથાણું=ઉપલો ભાગ.

કુમાન=અર્ધ ચંદ્રકાર જેવો
ભાગ.

સીડી=નીસરણી.

ખંડેર=પડી ગયેલો ભાગ.

પુસ્તકાલય=ઘણું પુસ્તકો
એકઠાં કર્યાં હોય એવું
ઠેકાણું; લાયબ્રેરી.

બાણીતું=નામીયું.

કર્તા=ખનાવનાર; રચનાર.

મરહૂમ=સ્વર્ગવાસી; મરનાર.

વતની=રહેવાસી.

ભરચક=ભરપૂર; ભરેલો.

પાટીદાર=કણબી.

રસાળ=ફળદ્રૂપ.

બુદ્ધિશાળી=અકકલબાજ.

ધીરધાર=પૈસાની આપ લે.

હોશિયાર=કાબેલ.

વેવેઈ વા. પુસ્તક ૫ માના અર્થની નોટ આઠ આના. [૫૩]

સવાલ—ખેડા, કપડવંજ, મહેમદાવાદ, નડિઆદ અને
કેમરેઠની જાણવા લાયક હકીકત કહો ને નકશામાં બતાવો.

જિલ્લો, નડિઆદ, જૂનું, વાત્રક, શેઠી, લશ્કર,
સેફરાજ જયસિંહ, રજપૂત, ઊંડું, પત્તો, સોમેશ્વર,
પ્રાક્ષણે, વિષ્ણુનું મંદિર, દોઢેક, હીંચકો, ટંગાવવા,
ગથીઆંવાળી, ભાંયરામાં, ડાહીલક્ષ્મી, પુસ્તકાલય,
પ્રસ્વતીચંદ્ર, મરહૂમ, ગોવર્ધનરામ, બુદ્ધિશાળી,
કાશિયાર.

સાઠ ૫૬ મો. ખેડાજિલ્લો
પુખ્ત સ્થળો ભાગ ૨ જે
મત્રાનાં ઠેકાણાં = પવિત્ર
સ્થળો.

જળલ = મુસાફરી.

દેનરાત = દહાડો રાત.

કુરુ = રણછોડરાયજી.

માન = સમજ; શુદ્ધિ.

માવો = માધવ. શ્રી કૃષ્ણને
હેતમાં માધવને બદલે
માવો કહેતાં.

કુરુબાન = સફળ.

પૂર્ણ = ધરડો.

વિદુર = ધૃતરાષ્ટ્રના નાનાભાઈ.

પ્રહ્લાદ = હિરણ્યકશિપુનો પુત્ર;

વિષ્ણુનો પરમ ભક્ત.

નૂર = તેજ.

વહેલ = ગાડું.

પગલાં = પગના તળીઆનો

આકાર.

વિશેષ = વધારે.

દાખલું = કરી દેખાડ્યું.

સાખી = સાક્ષી; નિશાની.

ગોપાળ = ગાયને પાળનાર;

શ્રીકૃષ્ણ.

લોખ = લીમડો.

હેઠ=નીચે.

સંઘ=જાત્રાળુઓનું ટોળું.

નાર=સ્રી.

નીરે=નાખે.

કૌડ=હોંસ; ઉમંગ.

પાય=પગ.

પ્રતાપે=પરાક્રમથી.

નરભો=નરભેરામ.

પૂજારી=પૂજા કરનાર.

પદ્મું=ત્રાજવાનું છાબડું.

વાળી = નાકમાં પહેરવાનું ધરૈણું.

તુલસીપત્ર=તુલસીનું પાંદડું.

નાઉમેદ=નાખુશ; નારાજ.

ભવ્ય=સુંદર; સુશોભિત.

વિશાળ=લાંબું પહોળું.

સતારા=શિવાજીના વંશજોની રાજધાનીનું શહેર.

વતની=રહેવાસી.

માણેકઠારી પુનેમ=આસો સુદ ૧૫.

રથચાત્રા=અંખાડ સુદ ખીજ

જન્માષ્ટમી=શ્રાવણ વદ આઠમ; ગોકળઆઠમ.

સ્વામિનારાયણ=હિંદુ ધર્મના એક પંથનું નામ છે.

પંથ=ધર્મનો માર્ગ.

જીવન=જિંદગી.

સમજીતી—ખોડાણાએ હાથમાં તુલસી રોપી ને રાતદહાડો ચાલવા માંડ્યું. તે રણુછોડરાયજીનું ધ્યાન ધરે છે અને તેને શરીરનું ભાન પણ નથી. (૧)

ખો-તેર વરસ એવી રીતે રણુછોડરાયજીની સેવા કરી, તેથી રણુછોડજીએ એની ભક્ત માની લીધી. ખોડાણાએ જીવાની સફળ કરી પણ ઘરડો ખોડાણો પ્રભુનું ભજન કરી શક્યો નહિ. (૨)

ત્રિવેદિ વા. પુરતક ૭ માના અર્થની તોર. ૬૨ આના. [૫૫

રણુછોડણએ મનમાં વિચાર્યું કે યોડાણા અને ગંગા-
આઈની લકિતને ધન્ય છે. જેવું પ્રહ્લાદ અને વિદુરનું
તેજ તેવું તેજ યોડાણાનું છે. (૩)

ગાડું વાથી પણ વધારે ઝડપથી ચાલે છે એમ ચાલ-
તાં ડાકોર આવ્યા, રણુછોડણએ લીમડાની ડાળી મીઠી કરી
ખતાવી પોતે ત્યાં આવ્યાની નિશાની મકી. (૧)

લીમડાની નીચે પગલાં પૂજાય છે, અને સવ જાત્રા-
ળુઓ ત્યાં ભેટ મકે છે, ગંગાઆઈ ઊઠ્યાં ને જુએ છે તે
રણુછોડણ બળદને ચાર નાખતા હતા. (૨)

રણુછોડણ ડાકોરમાં રહ્યા ને ગુજરાતના લોકની હોંસ
પુરી કરી, ગંગાઆઈ પગે લાગ્યા, આ વાત નરભેરામ ગુરુના
પરાક્રમ વડે ગાય છે. (૩)

સવાલ—ડાકોરમાં કયે દિવસે મોટી જાત્રા ભરાય
છે ? દ્વારકાથી રણુછોડણને ડાકોરમાં કોણ લાવ્યું ? સ્વામિ-
નારાયણનો પંથ કોણે સ્થાપ્યો ? વડતાલમાં કયે કયે દિવસે
મોટી જાત્રા ભરાય છે ?

બોધ—ખરા દીલથી લકિત કરવાથી પરમેશ્વર દર્શન આપે છે.

વડતાલ, મૂર્તિ, દ્વારકામાંથી, ક્ષત્રિયે, ભક્ત,
શ્રી કૃષ્ણનાં, દર્શન, દિનરાત, યોત્તેર, વૃદ્ધ, લકિત,
પ્રહ્લાદ, સ્વપ્નું, વિરોધ, કબલ, તુલસીપત્ર, કાતંકી,

૫૬] મુરત શહેરનો ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના.

જન્માષ્ટમી, સ્વામિનારાયણ, સ્થાપનાર, અયોધ્યા,
કાઠીઆવાડમાં, ચૈત્રી.

સમાપ્ત.

મેસર્સ સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટિએ
તૈયાર કરેલી.

બાળપોથીથી સાતમી સુધીના તેમજ કન્યા
વાચનમાળા ત્રણે પુસ્તકોના અર્થ
તૈયાર છે.

મેસર્સ સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

બ્રિટિશ ત્રિવેદિ વાચનમાળાના અર્થો

પુસ્તક ૧ લાના અર્થ ૦-૪-૦	પુસ્તક ૫ માના અર્થ ૦-૮-૦
પુસ્તક ૨ બાના અર્થ ૦-૫-૦	પુસ્તક ૬ ઠાના અર્થ ૦-૬-૦
પુસ્તક ૩ બાના અર્થ ૦-૬-૦	પુસ્તક ૭ માના અર્થ ૦-૧૦-૦
પુસ્તક ૪ થાના અર્થ ૦-૭-૦	

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“મુખ્યમણિત શિક્ષકના કર્તા શાહપોર—મુરત.

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કોં ફૃત.

બ્રિટિશ શાળા માટે

ત્રિવેદિવાચનમાળા

પુસ્તક ત્રીજાના અર્થની નોટ.

પાઠ ૪ થો.

કસરતનું જોમ.

જોમ=જોર; બળ.

કસરતી=કસરત કરનાર; તા-
લીમ બાજ.

જન=માણસ.

તન=શરીર.

તસતસતું=કાટ કાટ થતું
હોય એવું; બધા અવયવ
બરાબર ખીલેલા હોવાથી
જોરથી ભરેલું.

વહન=માં.

આતુર=ઉમંગી; ખૂશ.

શૂરાતન કેરી=મહાદુરીની;
હિંમતની.

ભરપૂર=ભરેલો.

રગ રગે=નસે નસમાં.

પસરી રહ્યું=ફેલાઈ રહ્યું.

ચરણ તળે=પગ નીચે.

ધરણી=પૃથ્વી.

ધ્રૂજે=હાલે.

ખમાય=સહન થાય; વેઠાય.

અન્યાય=ગેર ઈન્સાફ.

હણુવા=મારવા; નાશ કરવા.

ઝૂઝે=મંડે; તૂટી પડે.

શોખ=ઈચ્છા; મરજી.

રોગ નામે=કોઈપણ રોગ.

નામે=જરાપણ.

નકશે=હેરાન કરશે.

ભોગ=મુખનો લહાવો; વિલાસ

૨૧ ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૧લાના અર્થની નોટ ચાર આના.

લહેજત=મઝા; રસ; આનંદ.	કેળવણીનાં.
ભેગ=તક; વખત.	ઉણું=ઓછું; કમી.
ભેરસે=ભેમથી; બુરસાથી.	કશું=કંઈપણ.
કોડ=કરોડ; સો લાખ; ઘણા.	વિજય=વિજયાશંકર કવિ.
ટળશે=મટશે; દૂર થશે.	વિજયચિત્ત=વિજયાશંકરના
વખાણુ=તારીફ.	મનને.
કસરત તણાં=કસરતનાં. ત-	શાંતિ=નિરાંત; નચિંતાઈ.
ણાં એટલે નાં; શરીરની	વસે=રહે.

સમજુતી:—જે કસરતી માણસ હોય, તેનું શરીર બધા અવયવ બરાબર ખીલેલા હોવાથી ભેરવાળું હોય છે; તેનું મન ખુશીમાં રહે છે, અને મોં પણ હસતું દેખાય છે એટલે હસમુખા જણાય છે; એ બહાદુરીની વાતો કરવામાં ઉમંગી હોય છે. તેનામાં પુરીપુરી હિંમત હોય છે અને બધા કામમાં હરખાતો હોય છે, મતલબ કામ કરવાથી કંટાળતો નથી. તેની નસેનસમાં ભેર ફેલાઈ રહ્યું છે, તેથી તેના ચાલવાથી જમીન પણ હાલે છે. તેનાથી જરાપણ ગેર ઈન્સાફ સહન થતો નથી, તેથી ગેરઈન્સાફનો નાશ કરવા તૂટી પડે છે. (૧)

જે કસરતનો શોખ રાખે તો રોગ નામે હેરાન કરશે નહિ. જે કસરતનો શોખ રાખે તો સુખનો લહાવો લેવામાં મઝા પડશે, જે કસરતનો શોખ રાખે તો બુરસાથી

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક રજના અર્થની નોટ પાંચ આના. [૩

અધી તક મળશે; જો કસરતનો શોખ રાખે તો શરીરનાં
કરોડો દુઃખ મટી જશે, અરે શરીરની કેળવણીનાં હું કેટલા
વખાણુ કરું ! મતલબ કે જેટલા વખાણુ કરું તેટલાં ઓછાં
છે. વિજયાશંકર કવિના મનમાં નિરાંત રહે છે કે એ કસ-
રતનું જોમ કંઈપણ ખામી નહિ રાખે. (૨)

સાર—કસરતનો શોખ રાખવો.

તસતસતું, હસતું, આતુર, ધ્રુજે, ઝૂંજે, લહેજત,
જેરસે, દુઃખ, કથું, ચિત્ત, શાંતિ,

પાઠ ૮ મો.

કુમળાં દિલની દાઝ.

કુમળાં=નાનુક.

દિલની=મનની.

દાઝ=લાગણી.

લેશ=જરાપણ.

દુભવજો=ખોટું લગાડજો;

માઠું લગાડજો.

કુલ્લડાં=કુમળાં ફૂલ.

કુલ્લવજો=ખિલાવજો.

દષ્ટિ=નજર. સામે જોવું તે.

ડંખ=ઝીણું કરડવું; ચટકો.

દષ્ટિના ડંખ=કરડી નજરે
જોવું તે.

અમીની નજરે=મીઠી નજરે.

રસ=પ્રેમ.

સંગે=સાથે; સોખતે.

કાળાં ગોરાં=નઠારા કે સારાં
વચન.

ઉજમાળા=મીઠા.

ઉજળાં=સાફ; આનંદી.

ભાવ=પ્રેમ; હેત.

જગવજો=જગાડજો.

નિર્ખળ=જેર વગરનાં; ઓછા
જેરવાળાં.

પ્રખળ=ખૂબ જળર.

વિલસજો=ખિલાવજો.

લલિત=કવિ જન્મશંકર બુથ.

૪૧ ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ઉઝના અર્થની નોટ છ આના.

સમજી ની-ખાળકોનાં નાનુક મનને કોઈ જરાપણ માહું લગાડશે નહિ; પણ કુમળાં ફૂલની પેઠે સંભાળીને હેતથી તેમને ખિલાવજો.

એમને કરડી નજરે જોશે નહિ, એમનામાં મીઠી નજરે પ્રેમ ભરજો. ળસ મનરૂપી દરિઆમાં એમની સંગાતે ફરજો. નાનુક મનને કોઈ જરાપણ માહું લગાડશે નહિ.

એમને નઠારાં કે સાસાં વચન કહેશે નહિ. એમની સાથે હસતે મોંએજ વાત કરીને એમને હસાવજો. મીઠાં બોલથી એમને આનંદી-ખુશ કરજો. નાનુક મનને કોઈ જરા પણ માહું લગાડશે નહિ.

હુંમેશાં ભરોસે રહેનાર એ નાનુક દિલડાંને કોઈપણ છેતરશે નહિ. એ કપટ વગરનાં ભોળાં ખાળકોમાં પ્રેમ જગાડજો. એ જોર વગરનાંને ખૂબ જોરવાળાં બનાવી ખિલાવજો. નાનુક મનને કોઈ જરાપણ માહું લગાડશે નહિ.

રંલડાં, દૃષ્ટિ, નિર્ભળ, પ્રબળ.

પાઠ ૧૩ મો.

આંધળા આગળ આરસી.

આંધળા આગળ આરસી=

આંધળા આગળ આરસી

નકામી છે, કારણ કે તે

આરસીમાં જોઈ શકતો

નથી. એવીજ કહેવત

“ખહેરા આગળ શંખ.”

આરસી=દર્પણ.

અભ્યાસ=મહાવરો; ટેવ.

સ્વાદ=મજા; લહેજત.

નાદ=અવાજ.

કાવ્યકળા=કવિતા બનાવવાનો	કોહિલ=કોયલ.
હુન્નર.	કાગ=કાગડો.
ગજરાજ=હાથીનો રાજ;	પાસ=પાસે.
મોટો હાથી.	ખધીર=ખહેરો.
દીસે=દેખાય; જણાય.	શંખ=દરીઆમાંના જીવડાનું
અતિ=ઘણું.	ઘર.
ઉત્તમ=સૌથી સરસ; શ્રેષ્ઠ.	ખળવ્યો=વગાડ્યો.
નિર્ધન=પૈસા વગરનો; ગરીબ.	જાણુ=ખબર.
મર્કટ=વાંદરો.	ઘણું=પુષ્કળ; ઘણું.
મર્કટ કહે=વાંદરાની કોટે.	સૂણ્યા=સાંભળ્યા.
ધર્યો=પહેર્યો.	શ્રવણુ=કાને.
મણિહાર=મણિની માળા.	સ્વર=શબ્દ.
પ્રહાર=માર; ઘા.	સૂણી=સાંભળી.

સમજીતી—જેને જેનો મહાવરો નથી, તેને તેમાં મઝા પડતી નથી. જેમકે આંધળા આગળ આરસી ધરી હોય તોપણ તે તેમાં જોઈ શકતો નથી, તેમજ ખહેરા આગળ અવાજ થતો હોય તો તે સાંભળી શકતો નથી. કારણ કે તેનો તેને અનુભવ નથી, તેથી તેને મઝા પણ પડતી નથી. (૧)

આંધળા આગળ સુંદર આરસી ધરીએ, તોપણ તે તેને કંઈ કામની નથી. તેમજ જો હાથી ઘણું સારામાં સારો દેખાય છે, પણ તે પૈસા વગરનાને કંઈ કામનો નથી. (૨)

૬૦ ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૫ માના અર્થની નોટ આઠ આના.

જેમ વાંદરાની કોટમાં મણિનો હાર પહેરાવ્યો હોય
પણ વાંદરો મણિના હારને માર સમજી આવે ફેંકી દે છે;
તેમ અકકલ વગરના માણસ પાસે કવિતા બનાવવાનો
હુન્નર કહીએ તો તે બહેરાની આગળ શંખ વગાડ્યો હોય
તેના જેવું છે. કારણ કે તેને તેનો અનુભવ નથી. તેથી
તેને તેમાં મજા પડતી નથી. (૩)

જેને કોયલ કે કાગડાના રાગની કદી ખબર નથી તે
કદાચ કાગડાના રાગના ઘણા વખાણ કરે, પણ જેણે કોયલના
મારા શબ્દ કાને સાંભળ્યા છે, તે તો કાગડાના શબ્દ સાંભ-
ળીને તેને કોયલ માનનાર નથી. (૪)

સાર—જેને જે વાતનો અનુભવ નથી તેને તે વાતમાં
રસ પડતો નથી.

અભ્યાસ, ઉપયોગની, અધની, આરસી, ઉત્તમ,
નિર્ધનને, મર્કટકંઠ. મણિહાર, પ્રહાર, ઉડાવ્યો,
મૂર્ખ, બધીરની, કોકિલ, સૂણ્યા. શ્રવણ.

પાઠ ૧૬ મો.

વરતાવો જયજયકાર.

જયજયકાર=વખાણ,

વરતાવો=કરાવો.

ભરતભૂમિ=ભરત રાજની

ભૂમિ; હિંદુસ્તાન

દેશ; ભરતખંડ.

મુજ=મારા.

દેશતણા=દેશના.

નરરતન=ઉત્તમ પુરુષો.

ધરણી=પૃથ્વી; દેશ.

ધુળવી=ગળવી.

પ્રચલન=મહેનત; ઉપાય.

તમ=તમારું.
 શૌર્ય=હિંમત; શૂરાતન.
 પ્રીતિ=પ્રેમ; હેત.
 વીરા=બહાદુર ભાઈઓ.

સહુ ઠાર=સૌ ઠેકાણે; બધે.
 નિજ=પોતાની; આપણી.
 જગમાં=જગતમાં.
 ખખરદાર=પારસી કવિ.

સમજુતી-ઓ ! ભરતભૂમિના પુત્રો, મારા દેશના ઉત્તમ પુરૂષો જે લાખો ઉપાયો કરીને પૃથ્વી ગળવી ગયા છે, તે મારા દેશના ઉત્તમ પુરૂષો છે.

હે ભાઈઓ ! તેમની પેઠે તમારી હિંમત અને તમારો પ્રેમ બધે ઠેકાણે ભરી દેજો.

આપણા દેશના જગતમાં વખાણ કરાવો.

સાર-દેશની આબાદી થાય એવાં કામ કરો.
 ભરતભૂમિ, નરરત્ન, ધ્રૂળવી, પ્રયત્ન, શૌર્ય પ્રીતિ

પાઠ ૨૧ મો. કોયલ.
 કોયલડી=નાનુક ને મીઠી
 કોયલ.

ગીતડાં=મુંદર ગીતો.
 શોકથકી=લીલગીરીથી.
 દીસે=દેખાય
 દૂર=આધે.

નિત્ય=હંમેશાં.
 હર્ષતણે=હરખને.
 પૂર=રેલ.

સ્વર=અવાજ.
 તુજ=તારો.

અનુપમ=જેની ભેડ નહિ
 એવું; બેતમૂન

૮] ત્રિવેદિ વા, પુસ્તક ૭ માના અર્થની નોટ હસ આના.

વસે=રહે.

અદ્ભુત=નવાઈ પમાડે એવું

ગાન=ગાયન.

ખરે=ખરેખર; સાચે.

સ્વર્ગ=દેવલોક; આનંદનું ધામ.

સ્થાન=ઠેકાણું; જગા.

વારંવાર=વારેવારે.

અમી=અમૃત.

ઉચ્ચાર=બોલ; અવાજ.

મુજને=મને.

રસાણ=રસવાળું; મીઠું.

આંખામોર=આંખાના કૂલનો
ગુચ્છો.

માળ=માળા; હાર.

નરસિંહરાવ=નરસિંહરાવ

લોખનાથ દિવેટીઆ

અમદાવાદના નાગર

કવિ છે.

સમજીતી-હે નાનુક ને મીઠી કાચલ ! તું કયાં છુપાય છે ? તું મધુર ગીતો ગાતી જાય છે, દીલગીરીથી તો આઘેજ રહેતી જણાય છે, અને હંમેશાં હરખની રેલ-માંજ રમે છે. ૧

તારો અવાજ મીઠો અને જેની જોડ નહિ મળે એવો જણાય છે. તું કયાં રહી છે તે હું જાણતો નથી. નવાઈ પમાડે એવું ગાયન તું કયાંથી શીખી ? ખરેખર, એની જગા સ્વર્ગ એટલે આનંદના ધામ સમાન છે. ૨.

વારંવાર ‘કુહૂ કુહૂ’ કરતો તારો અવાજ અમૃત વર-સાવે છે, અને મને રસિક ગાયન શિખવે છે. હું તને આંખાના મોરનો હાર આપું છું. ૩.

ગીતડાં, હર્ષ, અદ્ભુત, સ્વર્ગ,

પાઠ ૨૬ મો.

કવિતા ને નીતિ.

નીતિ=સારી ચાલ.

જ્ઞાનખળ=જ્ઞાનરૂપી ખળ;

સમજશકિતનું જોર.

છકુ=મદ; અભિમાન.

ઉતરે=ઓછો થાય.

વૃદ્ધ=ધરડો.

ઉપજાવે=પેદા કરે; મેળવે.

અંતરમાં=મનમાં.

રસ=મઝા.

સોળ આની=પુરેપુરો.

સતનો મારગ=સાચો રસ્તો.

સૂઝે=જણાય; માલમ પડે.

સુધારસ=અમૃતનો રસ.

સમ=જેવી.

સુકવિતા=સારી કવિતા; જે-

માંથી ખોધ મળે એવી

કવિતા.

અવગુણકારી=તુકસાન કર-
નારી.

દોષ=ખામી; ખોડ.

નાદાનીનો=છોકરવાદીનો;

અવિચારનો.

કીર્તિ=આખર; ધંજત.

કાવ્યથકી=કવિતાથી; કવિતા

વડે.

પ્રીતિ=હેત; ખ્યાર.

પ્રજાની=રૈયતની.

ખોધ=શિખામણ; ઉપદેશ.

શુદ્ધ=સારી; નીતિવાળી.

અનીતિ=ખરાબ ચાલ; દુર્ગુણ,

હણી=નાશ કરી.

આનંદામૃત=આનંદ રૂપી

અમૃત.

કથનમાં=કહેવામાં.

જ્ઞાતા=જાણનાર.

જુકિત=કળા; ખુબી.

ભોગ્ય=ભોગવવા લાયક.

તે ભોગ્ય તેને પડે=તેને

તે સાડું ફળ આપે.

પિતુ=પિતા; બાપ.

બ્રાત=ભાઈ.

લજ્જાશે=શરમાશે.

રીતિ=રીત.

આ કવિતામાં કવિએ કવિતાને એક પીવાની ચીજ જેવી વર્ણવી છે.

સમજુતી—જે બાળક પણ કવિતા પીએ એટલે કવિતા વાંચે, તો તેની સમજશક્તિનું જોર ધણું વધે, જે જુવાન માણસ કવિતા વાંચે તો તેનો જુવાનીનો મહ ઓછો થાય, જે ઘરડો માણસ કવિતા વાંચે તો તેનામાં 'હિ'મત ને બળ વધે, અને મનમાં પુરેપુરી મજા મેળવે (૧)

જે પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ નીતિની કવિતા વાંચે, તો તેને સાચો રસ્તો મલકે પડે, જે નાની અને મોટી સ્ત્રીઓ નીતિની કવિતા વાંચે તો તેને અમૃતના રસ જેવી મજા આપે. જેમાં અવિચારની જરા પણ ખામી દેખાય નહિ. એવી સારી કવિતા કોઈને નુકસાન કરતી નથી. (૨)

કવિતા વડે આબરૂ મળે અને 'વળી દોઢાની ઘણી પ્રીતિ મળે, નીતિવાળી કવિતા દુર્ગુણનો નાશ કરીને નીતિની શિખામણ પણ આપે છે; કવિતા જાણનારને કવિતા કહેવામાં આનંદરૂપી અમૃત મળે છે, મતલબ કે કવિતા કહેવામાં તેમને રસ પડે છે. જે કવિતાની ખુબી સમજી જાણે તેને તે (કવિતા) સાફ જાણ આપે છે. (૩)

જે વાત છોકરી, બેનો, બાપ અને ભાઈ પાસે બોલતાં બહુ શરમ આવે એવું લખે તેને અનીતિ કહીએ સારા માણસની એવી રીત નથી, મતલબકે સારા માણસ એવી કવિતા લખતા નથી.

સાર—સારી કવિતા આખરૂં, અને પ્રીતિ આપે છે, અને વળી આપણામાંથી દુર્ગુણોનો નાશ કરી નીતિની શિખામણ આપે છે.

બોધ—સારી કવિતા વાંચવાથી દુર્ગુણો નાશ પામે છે અને સદ્ગુણો આવે છે. પણ અનીતિની કવિતા વાંચવાથી સદ્ગુણો નાશ પામે છે અને દુર્ગુણો આવે છે. માટે નીતિનીજ કવિતા વાંચવી.

નીતિ, વૃદ્ધ, હિંમત, સૂઝે, સુકવિતા, કીર્તિ, પ્રીતિ, શુદ્ધ, અનોતિ, આનંદામૃત, ભુકિત, જ્ઞાત.

પાઠ ૩૧ મો.

આપસમાન બળ નહિ.

આપ સમાન બળ નહિ=

પોતાના કામમાં પોતાના

જેવું જોર બીજા કોઈનું

કામ લાગતું નથી.

મહેનત થકી=મહેનતથી.

સદા=નિત્ય; હ'મેશાં.

સહાય=મદદગાર.

હરિ=પરમેશ્વર;

ફળ=ફાયદો; લાભ.

ફેાકે=નકામે; ફેાગટ.

પરબળ=પારકાનું જોર.

કેાચ=કેાઈ.

મેઘ=વાદળું.

સમાન=બરાબર; સરખું.

૧૨૧] ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૪ થાના અર્થની નોટ સાત આના.

તોય=પાણી.

ભાગ્ય=નસીબ.

ભરોસો=વિશ્વાસ.

મોટ=મોટી; ઘણી;

લુલુ=લંગડું.

શ્રમ=મહેનત.

ખોટ=નુકસાન; હાનિ; ટોટો.

ભેરાવડું=જખડું.

ધણી=માલિક.

તણ=છોડી; મૂકી.

તેહને=તેને; આળસને.

ઉદ્યમ=મહેનત.

સજજન=સારા માણસ.

ઈરછા=મરણ.

તત્ક્ષણુ=તરતજ; તેજ વખતે.

ભલું=સારું.

તક=વખત; સમો; સમય.

વહી જાય=જતો રહે.

દરિદ્ર=ગરીબાઈ; દરિદ્રતા.

લેય=લે.

તાકી રહે=ધારી રહે.

નિમથકી=નિયમથી.

મુખપાઠ=મોંએ કરેલું તે;
કવિતા.

પોથી=ચોપડી.

ખરી=નકકી.

લક્ષેજ=ધ્યાનથી.

શીખે થકો=શીખવાથી.

સંસારે=દુનિયામાં.

વકી=સંભવ; આશા.

સમજીતી—લોકો બધાં કામ મહેનતથી કરે છે, તેથી પરમેશ્વર હંમેશા મદદ કરે છે, ને લાભ નકામો જતો નથી. (૧)

જે કામ આપણે કરી શકીએ તે કામ કોઈ પારખતું બળ કરે નહિ; કારણ કે વરસાદના જેવું બીજું પાણી નથી. તેમ આપણા જેવું બીજું કંઈ બળ નથી. (૨)

નસીબને ભરોસે ખેસી રહેતો નહિ, પણ ઘણી મહે-
નત કરજે; કારણકે મહેનત વગર નસીબ લુલુ છે, તેથી
નસીબને ભરોસે રહેવાથી વેપારમાં ખોટ આવે (૩)

આળસ જખડું થઈને શરીર ને મનનું માલિક થાય
છે; માટે આળસનું કાઢી નાખીને સારા માણસ તું
મહેનત કર. (૪)

જ્યારે સહેલું કામ કરવાની મરજી થાય, ત્યારે તે
તરતજ કરવું સારું છે, કારણ કે નહિ તો સમો આલ્યો
બાય. (૫)

આળસને ગરીબાઈ ને દુઃખનો બાપ સમજી લે. મત-
લબ કે ગરીબાઈ ને દુઃખનો પેદા કરનાર આળસ છે.
ગરીબાઈ ધારીને જોઈ રહેલી છે, માટે જિંદગીને વહાલી કરવી
નહિ મતલબ કે વધારે વખત સૂઈ રહેવું નહિ. (૬)

ઇમારત મોટી હોય છે તોપણ દરરોજ નિયમ
પ્રમાણે બંધાતા તે પુરો થાય છે, ચોપડી નિયમ પ્રમાણે
વાંચવાથી તે નકકી મોંઝે થાય છે. વિદ્યા તે પણ નિયમ
પ્રમાણે ધ્યાનથી શીખવાથી આવડે છે. વળી દુનિયામાં
મહેનતથી નીતિ અને સુખ મળવાનો સંભવ છે. (૭)

સાર—(૧) આપ સમાન બળ નહિ અને મેઘ સમાન
જળ નહિ. (૨) નિયમ પ્રમાણે થોડું થોડું કામ કરવાથી
અધડું કામ પણ સહેલાઈથી પુરું થાય છે.

૧૪] ત્રિવેદિ વા પુસ્તક ૬ ક્રાના અર્થની નોટ નવ આના.

મહેનતથી, ભરૂસો, તત્ક્ષણ, દરિદ્ર, ઊંઘ, વહાલી, શાર્દૂલ વિકીડિત, બંધાતી, નિત્યે, વાંચેથી, લક્ષેજ, ઉઘમથકી.

પાઠ ઉપ મો. ઘડપણ.

કેણે=કાણે.

જોખન=જીવાની.

સૌ કાળ=હંમેશાં; નિત્ય.

ઉમર=ઉમરો.

પાદર=ગામનો છેડો.

પરદેશ=ખીજો દેશ.

ઉજળા=સફેદ.

કેશ=વાળ.

રાખડી=ઘીમાં લોટને શેક્યા

પછી પાણી સ્પર્શ નાખી

ઉકાળેલો પાતળો પદાર્થ.

ધૂજે=થરથરે.

કાચ=કાચા; શરીર.

નવ=નહિ.

સમજીતી—ઘડપણ કેણે મોકલ્યું ? મેં તો જાણ્યું હતું કે હંમેશાં જીવાની રહેશે ઘડપણ કેણે મોકલ્યું ! (૧)

ઘડપણ આવ્યું તેથી ઉમરો ઓળંગવા જેટલું ચાલવું તે, ડુંગરો ઓળંગવા જેવું કઠણ થાય છે; ગામને પાદરે જવું તે પરદેશ જવા જેવું કઠણ ને ઊઠીને ઘરની ગોળી-માંથી પાણી લેવું તે જાણે ગંગા નદી જેટલું દૂર ગયા હોઈએ એવું થાય છે. શરીર ઘોળા વાળ આવ્યા. ઘડપણ કેણે મોકલ્યું ! (૨)

નાનપણમાં લાડવા ખાવા ગમે, અને ઘડપણમાં સેવ ભાવે છે, રોજને રોજ રાખડી પીવા જોઈએ એવી એ ઘડપણની ટેવ ખરાબ છે. ઘડપણ કેણે મોકલ્યું ! (૩)

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૭ માના અર્થની નોટ ઇસ આના. [૧૫

ઘડપણુ આબુ' તેથી આંખે તો દેખાય નહિ અને કમતાકાતને લીધે શરીર થરથર ધ્રુજે છે. ખાધેકુ' અનાજ પચતું નથી. ઘડપણુ કૈણે મોકલ્યું ! (૪)

બોધ—ઘડપણુમાં કાંઈપણુ કામ થઈ શકતું નથી માટે જુવાનીમાંજ ઇશ્વરભક્તિ કરવી.

સૂઝે, ધ્રુજે, અમ્મ.

પાઠ ૪૨ મો.

શ્રી કૃષ્ણનું બાળપણ.

શ્રી કૃષ્ણના જન્મથી તે

મથુરા રહેવા ગયા ત્યાં

સુધીની વાત શિક્ષકે શરૂ-

આતમાં કહેવી. શ્રીકૃષ્ણનો

વિયોગ થવાથી જસોદા

માતાબાળલીલા-નાનપણુ-

ની રમતો સંભારી સંભા-

રીને શોક કરે છે, તે

વખતની આ કવિતા છે.

બાળપણુ=નાનપણુ.

કેાટે=કોકે.

કુંવર=રાજનો છોકરો.

માહારો=મારો.

ઓ દેવ=હે પરમેશ્વર.

કહી.=કયાં.

રક્ષાટિકમણિ=એક જાતનો

ઉત્તમ મણિ.

સ્તંભ=થાંભલો.

પ્રતિબિંબ=સામી છબી;

પડછાયો.

નિરખતો=ભેતો.

સંગે=સાથે.

તેહને=થાંભલામાં પડેલા

પોતાના આકારને.

હૈયામાં=મનમાં.

હરખતો=ખુશ થતો.

હક કરી=મમત કરીને.

હેકું=નીચે.

શ્યામ=શ્રી કૃષ્ણ. (એ રંગે

આકાશ જેવા ઘેરા-કાળા

આસમાની રંગના હતા

તેથી શ્યામ કહેવાય છે.)

દધીનું=દહીનું.

પાત્ર=વાસણ.

સાજયું=ભાંગી નાંખ્યું.

વાંક=ચુનો; કમુર.

અનુખલે=ખાંડણીઆ સાથે;
ઉખળા સાથે.

રાંક=ગરીબ.

સાંભરે=યાદ આવે.

શોચમાં=દિલગીરીમાં; હેયા

શોકમાં

મુજ=મારું.

હૈયું=મન.

ખળે=દુખી થાય

દયાના=દયારામ કવિના.

પ્રભુ=ધણી; સ્વામી.

પ્રાણવલ્લભ=જીવ જેવા

વહાલા.

ખળતર=દુઃખ; સંસારના તાપ.

ટળે=મટે; દૂર થાય.

સમજીતી—જસોદા માતા કહે છે કે, મારો પુત્ર
ડોકે બાઝતો હતો અને છોડાવીએ તો છૂટે નહિ એવો
હતો; તે મારો દીકરો ક્યાં ગયો ! હે પરમેશ્વર ! હવે હું
ક્યાં જાઉં ? (૧)

કાચ જેવા ચળકતા સ્ફટિકમણિના થાંભલામાં પોતાનો
પડછાયો જોતો અને તેની સાથે રમવાને મનમાં બહુ
હરખાતો. (૨)

૧. પુસ્તક ૧લાની અર્થની નોટ ચાર આના. [૧૭

તે મમત કરીને તે થાંભલામાં પડેલી પોતાની
માખણ આપવા જાય, અને તે માખણ થાંભલા
ગીને નીચે પડી જાય, ત્યારે એ મા, જો ! એ ખાતો
ન કહીને કૃષ્ણ રડતા હતા. (૩)

ક્યારે દહિંનું વાસણ ભાંગી નાંખ્યું, એ વાંક એનાથી
ને વાસ્તે મેં એને ખાંડણીઆ સાથે ખાંધ્યો, ત્યારેએ
થઈને બેસી રહ્યો હતો.

નું એ બધું સુખ યાદ આવે છે, અને મારું મન
માં બળે છે. શુભ જેવા વહાલા એ દયારામના
શ્રીકૃષ્ણ મળે તોજ દુઃખ મટે.

ટિકમણિ, સ્તંભમાં, પ્રતિબિંબ, પોતાનું,
૧. ધણું, હેઠું, શ્યામ, દધીનું પાત્ર, ભાજ્યું,
૧, એનું, શોચમાં, હૈયું, પ્રાણવલ્લભ,

મેા. નીતિબોધ.	ભવિષ્યને=નસીબને. આવતા
સારી ચાલ.	વખતને.
પ્રામામણ.	ભરોસે=વિશ્વાસે.
ધ=સારીચાલને માટે	ઘેલા=ગાંડા.
પ્રામામણ.	સત્વર=ઝડપથી; વહેલા;
=દેશી ભાઈઓ.	ઉતાવળે; જલદી.

જગમાંહ્ય=જગતમાં.
 સુધરો=સુધરી બઓ.
 સુધારો=સારા રિવાજ.
 આપ=તમે; પોતે.
 બાલકાળ=નાનપણ; બચપણ.
 વિણુ=વગર; વિના.
 વહિ જશે=ચાલ્યો જશે;
 જતો રહેશે.
 વહેમતણી=વહેમની.
 બેડી=બંધન; કેદીને હાથે
 લોહાનાં કડાં પહેરાવે છે તે.
 દુર્ગંધ=નઠારી વાસ; આ ઠેકાણે
 દુર્ગુંધ=નઠારા રિવાજ.
 સ્વચ્છ=ચોકળી.
 સુધારાકેરી=સુધારાની.
 ચાખીને=ભોગવીને.
 બંધુસુખ=માર્ધભાઈનું સુખ.

વિસ્તાર=ફેલાવો;
 પર=પારકાની.
 લાભ=ફાયદો.
 સાર=સારાં; નકકી.
 હિત=લહુ.
 ઇર્થ્યા=અદેખાઈ.
 ભાંગતા=તોડી પાડતા.
 એકલપેટા=સ્વાર્થી; પેટભરા;
 પોતાનું જ લહું તાકનાર.
 ભવ=જન્મારો.
 ખૂટે=ચાલ્યો બચ.
 નિરધાર=નકકી.
 કાયદો=બંધારણ; નિયમ.
 ઘડી મૂક્યો=બનાવી મૂક્યો.
 જગમોઝાર=જગતમાં.
 મલખારી=એ એક પારસી
 કવિ છે.

સમજુતી-હે દેશી ભાઈઓ ! એક બીજાની સામે
 શું બોલ્યા કરો છો ? એમ બેતાં બેતાંમાં તો આંખો મિચાઈ
 બચ. મતલબ કે મરીશું. હે ગાંડા ભાઈઓ ! નસીબને-
 આવતા વખતને વિશ્વાસે કેમ સૂઈ રહો છો ! ઊઠો,
 જગતમાં ઝટ બહાર પડો. ૧

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ડબ્બના અર્થની નોટ 'છ' આના. [૧૯]

‘સુધરો, સુધરો’ એમ એક ખીજને કહ્યા કરવાથી સુધારો નહિ થાય. ‘સુધરો’ એમ ખીજને કહેતાં પહેલાં પોતે જાતેજ સુધરવું-સારા થવું જોઈએ. તમે તમારાં બાળકના બાપ છો તેજ જો તમે ન સુધરો તો તમારા બાળકનું બચપણ પણ સુધારા વગર ચાલ્યું જશે. (૨)

વહેમના બંધનને તોડી નાંખીને નઠારીવાસ જેવા કુધારાઓથી ઝટ બહાર નીકળો. સુધારાનો ચોકખો વાંચાખીને એક ખીજ વચ્ચેના બંધુ સુખનો ફેલાવો લંબાવો. (૩)

પારકાએ કરેલી મહેનતનો ફાયદો આપણે ભોગવવાનું કદીપણ માગતા નહિ. પોતે જાતે ખી વાવીને (ઝાડ ઉગાડીને) પછી તેનાં ફળ નક્કી ચાખો. કોઈનું ભલું થતું હોય તે કદીપણ અદેખાઈથી તોડી પાડતા નહિ. પોતાનુંજ ભલું કરવાની ઠાનતવાળા એકલપેટા થશે તો નરકે જશે ને માર ખાશે. (૪)

સુધારો કરીને બધાને લાભ કરજો. એમને એમ બેસી રહેતાં તો નક્કી જન્મારો ચાલ્યો જશે. મહેનત, મહેનત ને મહેનતજ ખરી છે. એ ફાયદો પરમેશ્વરે જગતમાં બનાવી મૂક્યો છે. ૫

પાઠ પર મો.

નાગદમન.

નાગદમન=નાગને વશ કરવું તે

દમન=વશ કરવું તે.

પ્રભાતીઉં=સવારના પહોરમાં

ગાવાની કવિતા.

જળકમળ=પાણીમાંનું કમળ.

છાંડી=છોડી; મૂકી.

ખાળા=માળક; શ્રીકૃષ્ણ.

સ્વામી=ધણી; વર.

ખાળહત્યા=ખાળકને મારી

નાખવો તે.

મારગ=રસ્તો.

વેરી=દુશ્મન.

વળાવીઓ=મોકલ્યો.

નિશ્ચય=તકડી.

કાળજ ખૂટ્યો=મોતજ

આવ્યું.

શીદ=થા માટે.

જુગદું=જુગાર.

શીષ=માથું; શિર.

પૂરો=ભરપુર.

દીસંતો=દેખાતો.

કોડોલો=હોંસીલો, ઉમંગી.

કોડામણો=વરણાગીઓ; પુટડો

અળખામણો=અણુમાનીતો.

નટવર=નાચનારામાં શ્રેષ્ઠ.

નહાનડો=નાનો.

કહાનડો=કહાન; કાળીઓ;

લાખ સવાનો=સવા લાખનો.

હાર=ગળામાં પહેરવાનું ધરોણું.

દોરીઓ=દોરો; ગળચવો.

ચોરીઓ=ચોરી.

ચરણ ચાંપી=પગ દાખી.

મરડી=અમળાવી.

ખળવંત=જોરાવર.

ખળીઆ=જોરાવર.

ખાથ વળગ્યા=એક ખીલએ

ખાથમાં દખાવ્યા.

નાથ્યો=નાક વીંધી તેમાં દોરી

ધાલી વશ કર્યો.

સહસ્ર=હજાર.

ફેણા=ફેણ.

કુરંવે=કુંકાડા મારે.

ગાળે=ગર્જના કરે.

હાથીઓ=હસ્ત નક્ષત્ર.

વિલાપ કરે=બોલીને રડે.

કર=હાથ.

વીનવે=કાલાવાલા કરે.

સ્વામિ=માલિક; શ્રીકૃષ્ણ.

કંથને=ધણીને; નાગને.

અપરાધી=ગુનેગાર.

ભગવંતને=પ્રભુને.

નરસૈયાના નાથ=નરસિંહ

મહેતાના ધણી; શ્રીકૃષ્ણ.

સમજીતી—નાગણ શ્રીકૃષ્ણને કહે છે કે જળ-
માંના કમળને છોડીને ચાલ્યો જા. કારણ કે અમારો
ધણી-નાગ જાગશે, જો જાગશે તો તને મારી નાંખશે અને
તેથી મને બાળ હત્યા લાગશે. માટે તું જળમાંના કમળને
છોડીને ચાલ્યો જા. (૧)

હે બાળક ! તું રસ્તો ભૂલ્યો છે કે તારા દુશ્મને તને
મોકલ્યો છે તે કહે. તું અહીં શું કરવા આવ્યો ! નકકી તારું
મોત આવ્યું છે. તું જળમાંના કમળને છોડીને ચાલ્યો જા. (૨)

શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે હે નાગણ ! હું રસ્તો ભૂલ્યો નથી,
તેમજ મારા દુશ્મને મને મોકલ્યો નથી, હું મથુરા નગ-
રીમાં જુગાર રમતાં નાગનું માથું હારી ગયો છું. તું જળ-
માંના કમળને છોડીને ચાલ્યો જા. (૩)

નાગણ કહે છે, તું રંગમાં સારો, દેખાવમાં પુરેપુરો,
હોંસીલો અને પુટડો દેખાય છે. તારી માએ કેટલા છોક-

૨૨] ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૬ ક્રાંતિ અર્થની નોટ નવ આના.

તને જન્મ આપ્યો કે તેમાં તું અણુમાનીતો. તું જળમાંના કમળને છોડીને ચાલ્યો જા. (૪)

શ્રીકૃષ્ણ કહે છે, મારી માએ બહુને જન્મ આપ્યો. તેમાં હું નાનો નાચનારાઓમાં શ્રેષ્ઠ છું. તારા નાગને જગાડ, મારું નામ શ્રીકૃષ્ણ કાળીઓ છે. તું જળમાંના કમળને છોડીને ચાલ્યો જા. (૫)

નાગણુ કહે છે, તને મારો સવા લાખનો હાર આપું, અને વળી તને ગળયવો આપું એટલું મારા ઘણીથી છાતું તને ચોરી આપું. પણ તું જળમાંના કમળને છોડીને ચાલ્યો જા. (૬)

શ્રી કૃષ્ણ કહે છે; હે નાગણુ ! તારા હારને શું કરું ! તારા ગળયવાને શું કરું ! તારે શા માટે ઘરમાં ચોરીઓ કરવી ! તું જળમાંના કમળને છોડીને ચાલ્યો જા. (૭)

નાગણુ નાગનો પગ દાબી મૂછ અમળાવીને કહ્યું કે હે જોરાવર ઊઠોને, બારણે કાઈ બાળક આવ્યો છે તે આપને બોલાવે છે. તું જળમાંના કમળને છોડીને ચાલ્યો જા. (૮)

નાગ ને શ્રીકૃષ્ણે બંને જોરાવરોએ બાથબાથી કરી, પણ શ્રીકૃષ્ણે કાળિનાગનું નાક છેદી તેમાં દોરી પડેલી; તેથી જોમ ગગનમાં હસ્ત નક્ષત્ર ગાજે તેમ નાગ હબર ફેણથી પુંકાડા મારે. તું જળમાંના કમળને છોડીને ચાલ્યો જા. (૯)

ત્રિવેદિ વા. પુસ્તક ૭ માના અર્થની નોટ દસ આના. [૨૩

બધી નાગણો મોઢથી બોલીને રડે છે; જે નાગને એ બહુ દુઃખ આપશે. મથુરા નગરીમાં લઈ જશે અને પછી નાગનું માથું કાપી નાખશે. તું જળમાંના કમળને છોડીને ચાલ્યો જા. (૧૦)

નાગણો બે હાથ બેડીને કાલાવાલા કરે છે કે હે શ્રી કૃષ્ણ ! અમારા ધણીને (નાગને) છોડી મૂકો. અમે અપરાધી કંઈ સમજ્યા નહિ, અને પ્રભુને ઓળખ્યા નહિ. તું જળમાંના કમળને છોડીને ચાલ્યો જા. (૧૧)

સર્વે નાગણીઓએ થાળ ભરી મોતીથી શ્રીકૃષ્ણને વધાવ્યા; અને નરસિંહ મહેતાના ધણી (શ્રી કૃષ્ણ) પાસેથી નાગણે નાગને છોડાવ્યો. તું જળમાંના કમળને છોડીને ચાલ્યો જા. (૧૨)

સ્વામી, બાળહત્યા, નિશ્ચય, અળખામણો.

પાઠ ૫૭ મો.

વીરનાં વારણાં.

વીરો=ભાઈ; બંધુ.

વારણાં=ઓવારણાં.

અરમા=બધી તરફ ક્ષમા મળે

એવી મતલબની દુવા.

વારણે જાઉં=વારી જાઉં;

ઓવારણાં લઉં.

મેંઘામૂલો=ધણે કિંમતી.

સુહાગી=શોભિતો.

ગગનચાંદલો=આકાશમાંનો

સુંદર ચંદ્ર.

રાજ=રાજા.

વિરાજે=શોભે.

રાજમંદિરે=રાજમહેલમાં.

ચંપો=ચંપાનું ફૂલ.

કુળમાં=વંશમાં.

ખીલે છે=શોભે છે.

ઉરનો=મનનો; હૈયાનો.

વીર=ભાઈ.

દેવે=ઇશ્વરે.

માવડી=મા; હેતાળ મા.

માડીએ=માએ.

દીધો=આપ્યો.

નાનાલાલ=એ કવિ દલપત

રામ ડાહ્યાભાઈ કવિન

પુત્ર થાય.

સમજુતી—ખમ્મા ! વારી જાઉં મારા વીરાને
મારો ભાઈ ઘણો કીમતી છે. વારી જાઉં મારા વીરાને
ખમ્મા ! વારી જાઉં મારા વીરાને. એક ગગનનો ચંદ્રમ
શોભિતો છે, અને ખીલે મારો ભાઈ શોભિતો છે
ખમ્મા ! વારી જાઉં મારા વીરાને. રાજા તો રાજમહેલમાં
શોભે છે, પણ મારો ભાઈ તો પારણામાં શોભે છે. ખમ્મા
વારી જાઉં મારા વીરાને. ચંપો જેમ ફૂલવાડીમાં શોભે છે
તેમ વંશમાં મારો ભાઈ શોભે છે. ખમ્મા ! વારી જાઉં
મારા વીરાને. એક તો મારા હૈયાનો આનંદ છે, અને ખીલે
આનંદ મારો ભાઈ છે. ખમ્મા ! વારી જાઉં મારા વીરાને
પરમેશ્વરે મને હેતાળ મા આપી છે. અને માએ મને
મારો ભાઈ આપ્યો છે. ખમ્મા ! વારી જાઉં મારા વીરાને

વનાંકયુક્તર ટેકસ્ટ બુકસ રીવિઝન કમિટીએ

—: તૈયાર કરેલી ચોપડીની :—

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કોં કૃત અર્થની નોટા તૈયાર છે

ત્રિવેદિવાચનમાળા પુસ્તકોના અર્થ તૈયાર છે.

પુસ્તક ૧ લાના ૦-૪-૦

પુસ્તક ૬ ડાના ૦-૯-૦

પુસ્તક ૨ જાના ૦-૫-૦

પુસ્તક ૭ માના ૦-૧૦-૦

પુસ્તક ૩ જાના ૦-૬-૦

પુસ્તક ૪ થાના ૦-૭-૦

આ વાચનમાળા ત્રણ

પુસ્તક ૫ માના ૦-૮-૦

ભાગના અર્થો તૈયાર છે.

બાળવર્ગથી પાંચમા ધોરણ સુધીના “મુખ્યગણિત શિક્ષક”

ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૩ આના.

મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૫ આના.

હિંદુસ્તાનની સાઠ ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪ આના.

બીજા ધોરણ માટે અંગ્રેજીનાં મનોરથ પાંચ આના.

બાળપોથીથી પાંચમી સુધીના “ડિક્ટેશન શિક્ષક”

શાહપોર } ઇગનલાલ મોતીરામ શાહ.

સુરત. } “મુખ્યગણિત શિક્ષક” વગેરેના કર્તા.

